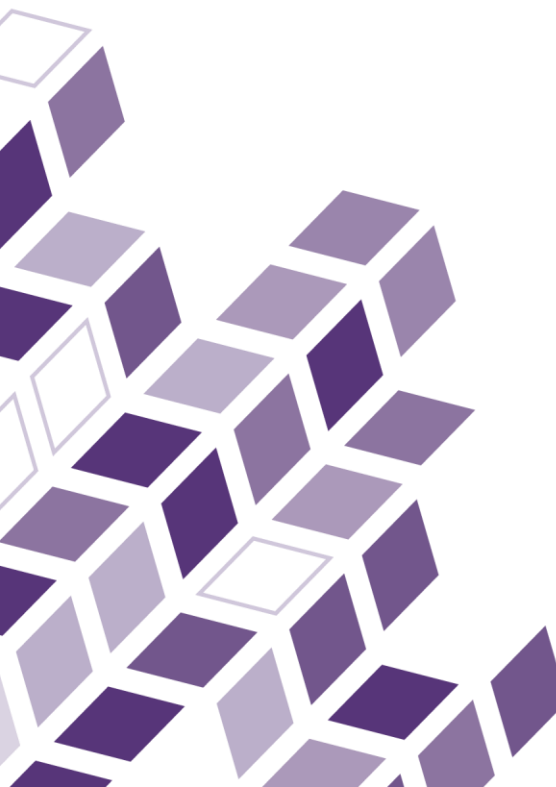

NOKUTs utredninger og analyser

PPUs relevans for undervisning i skolen

En kartlegging av studenters og nyutdannede læreres oppfatninger

Februar 2013

Rapporttittel:	PPUs relevans for undervisning i skolen
Forfatter(e):	Stein Erik Lid
Dato:	12.02.2013
Rapportnr:	2013 - 3
ISSN-nr:	ISSN 1892-1604

Forord

NOKUTs analyse- og utredningsrapporter har til formål å gi bidrag til økt kunnskap om forhold innenfor høyere utdanning og fagskoleutdanning som har betydning for kvaliteten i studiene. Vi håper at de kan gi nyttige ideer og stimulans til institusjonenes arbeid med å kvalitetssikre og videreutvikle sine studietilbud. Rapportene vil til dels formidle analyser av informasjon som NOKUT innhenter gjennom sin evaluerings-, akkrediterings- og godkjenningsevirsomhet, dels også resultater fra særskilte undersøkende prosjekter som NOKUT foretar.

Den foreliggende rapporten gir resultatene fra en kartlegging av praktisk-pedagogisk utdannings (PPUs) relevans for undervisning i skolen. Kartleggingen er utført på oppdrag fra Kunnskapsdepartementet. Resultatene har blitt innhentet ved hjelp av spørreskjemaer sendt til nyutdannede kandidater som fullførte PPU i 2010 og 2011, samt studenter som var aktive høsten 2012. Det er i tillegg gjennomført intervjuer med nyutdannede og studenter. NOKUT vil takke alle som har deltatt i kartleggingen for at de tok av sin tid til å svare på spørsmål.

Oslo, 12. februar 2013

Terje Mørland
direktør

Sammendrag

Denne rapporten beskriver resultatene fra en kartlegging av nyutdannede læreres og studenters oppfatninger av praktisk-pedagogisk utdannings (PPUs) relevans for undervisning i skolen. Kartleggingen er utført på oppdrag fra Kunnskapsdepartementet. Oppdraget har vært å gjennomføre en enkel kartlegging ved hjelp av spørreskjema og intervju, for å få belyst i hvilken grad studenter og nyutdannede kandidater opplever at PPU gir relevante kunnskaper og ferdigheter sett i forhold til de oppgavene kandidatene møter som lærere.

Spørreundersøkelsen ble sendt til nyutdannede kandidater som fullførte PPU i 2010 og 2011 og studenter som var aktive høsten 2012. Undersøkelsene oppnådde svarprosenten på 35 % for nyutdannede og 31 % for studenter. Det ble også gjennomført intervjuer med nyutdannede og studenter. Kartleggingen er konsentrert om å få fram synspunkter på ulike sider av utdanningens praksisrelevans, og i hvilken grad nyutdannede og studenter opplever å bli forberedt på å takle utfordringer de møter i skolen. Resultatene som er presentert i rapporten er de gjennomsnittlige synspunktene til de nyutdannede kandidatene og studentene som har deltatt i kartleggingen.

Hovedfunn fra kartleggingen:

- Samlet sett framstår de nyutdannede og studentene som noe misfornøyd med PPU's relevans for undervisning i skolen. Den viktigste årsaken er at de ikke opplever at utdanningen i tilstrekkelig grad forbereder dem på å løse praktiske utfordringer i skolehverdagen. Dette gjelder eksempelvis utfordringer knyttet til klasseledelse og tilpasset opplæring. En annen viktig årsak er at mange opplever at undervisningen i pedagogikk, fagdidaktikk og praksisopplæringen foregår separat, og i for liten grad bygger på og støtter opp om hverandre.
- Pedagogikkfaget oppleves som lite praksisrelevant. De nyutdannede og studentene synes det er vanskelig å bruke den grunnleggende pedagogiske teorien i arbeidet med planlegging og gjennomføring av undervisning. De savner teori og diskusjoner om hvordan de kan arbeide med å løse praktisk-pedagogiske utfordringer i dagens skole. Mange opplever at læringspsykologien i for stor grad er rettet mot barn, og i for liten grad mot ungdom og unge voksne.
- Fagdidaktikken oppleves som relevant og nyttig i arbeidet med planlegging og gjennomføring av undervisning. Flertallet av de som har deltatt i kartleggingen opplever at de har fått fagdidaktikk knyttet til sine undervisningsfag. Andelen som ikke har fått fagdidaktikk knyttet til sine undervisningsfag er noe høyere ved høyskoler enn ved universiteter.
- Praksisopplæringen oppleves som både viktig og relevant. De nyutdannede kandidatene og studentene mener kvaliteten på praksisopplæringen i for stor grad avhenger av tilfeldige og variable faktorer som praksislærernes tilgjengelige tid, engasjement og kompetanse. Det savnes sterkere koordinering mellom utdanningsinstitusjonene og praksisskolene, og kvalitetssikring av praksisopplegget og praksislærerne.
- Bakgrunn og motivasjon har til dels stor betydning for oppfatningene av utdanningens relevans. De som startet på PPU kort tid etter fagutdanningen og med begrenset lærererfaring er mest positive. Mest kritiske er gruppen bestående av erfarne lærere som startet på PPU for å få fast jobb som lærere.

Kartleggingen viser i tillegg at PPU står overfor flere grunnleggende utfordringer som har stor betydning for oppfatningene av relevans.

- Studenter og nyutdannede lærere er svært opptatt av å tilegne seg praktisk kunnskap og verktøy de kan bruke for å takle utfordringene de møter i skolen og motvirke det såkalte «praksissjokket». Samtidig skal utdanningen være FoU-basert og gi dem forutsetninger for å utvikle seg og lærerprofesjonen i et mer langsiktig perspektiv. Det synes som om det er et gap mellom studentenes forventninger og hva PPU faktisk er.
- Oppfatningene av PPU's relevans preges av ulike holdninger til hva en god lærer er, og hvilke kunnskaper og erfaringer som trengs. Én gruppe uttrykte en grunnleggende kritisk holdning til verdien av teori, og vurderte egne praksiserfaringer som viktigere. Andre ga uttrykk for at teorigrunnlaget er sentralt for å kunne reflektere over egen undervisningspraksis og utvikle seg som lærere.
- PPU studenter er en lite homogen gruppe. Nivået på deres fagutdanning varierer fra årsstudier til doktorgrad. Noen har omfattende lærererfaring før de tar utdanningen, andre har det ikke. Dette har stor betydning for hva som oppfattes som relevant og nyttig.

PPU vil få ny rammeplan i 2013. Resultatene fra denne kartleggingen vil inngå som en del av et større kunnskapsgrunnlag i arbeidet med å heve kvaliteten på PPU.

Innhold

1	Bakgrunn	1
1.1	Oppdrag og mandat	1
1.2	Kort om undersøkelsen og rapporten.....	1
1.3	Kunnskapsgrunnlaget undersøkelsen bygger på.....	2
1.3.1	Forslag til ny rammeplan og nasjonale retningslinjer for PPU	2
1.3.2	Erfaringer om kvalitet i PPU fra Nasjonalt råd for lærerutdanning	4
1.3.3	GNIST studiekvalitetsundersøkelse	5
2	Gjennomføring av undersøkelsene og metode	6
2.1	Prosjektorganisering	6
2.2	Om spørreskjemaene	6
2.3	Utvalg, utsending og datainnhenting	7
2.4	Presentasjon av kvantitative data og statistiske analyser.....	8
2.5	Gjennomføring av intervjuer	8
3	Respondentenes bakgrunn	10
3.1	Kjønn og alder	10
3.2	Lærer- og studieerfaring	10
3.3	Utdanningsbakgrunn og undervisningskompetanse	11
3.4	PPU – valg av lærested og studiebelastning.....	13
3.5	Motivasjon og studieresultat.....	15
3.6	Profesjonell oppfølging etter utdanningen	16
4	PPU – kvalitet og relevans.....	17
4.1	Faglig nivå	17
4.2	Utdanningskvalitet og relevans	18
5	Pedagogikkfagets praksisrelevans	22
6	Fagdidaktikkens relevans.....	24
7	Praksisopplæringen	26
7.1	Praksisformer.....	26
7.2	Omfanget av praksisbesøk fra lærere ved universitet eller høyskole	27
7.3	Praksisopplæringens relevans.....	28
8	Variasjoner innen respondentpopulasjonene.....	30
8.1	Utdanningsnivå.....	30

8.2	Oppfatninger av faglig nivå.....	31
8.3	Motivasjon og begrunnelser for valg av lærested.....	32
8.4	Profesjonsveiledning	34
9	Oppsummering og diskusjon	36
9.1	Representativitet	36
9.2	Forventninger til praksisrelevans.....	37
9.3	Holdninger til teori og praksiserfaring	38
9.4	Utdanningens faglige nivå	38
9.5	Helhet og sammenheng i utdanningen.....	39
9.6	Pedagogikkfagets praksisrelevans	39
9.7	Fagdidaktikkens relevans	40
9.8	Praksisopplæringen.....	40
9.9	Oppfølging av nyutdannede lærere.....	40
10	Referanser	42

1 Bakgrunn

1.1 Oppdrag og mandat

Kunnskapsdepartementet har bedt NOKUT om «å gjennomføre en kartlegging og analyse av PPUers relevans for undervisningen i skolen, med sikte på å få et sikrere kunnskapsgrunnlag når det gjelder eventuelle forbedringer av PPU». Kartleggingen er begrenset til PPU for allmenne fag. Denne rapporten oppsummerer resultatene fra kartleggingen. I beskrivelsen av oppdraget viser KD til at det i flere sammenhenger og over lang tid har kommet fram at studentene opplever PPU som relativt lite relevant for den framtidige lærergjerningen. Samtidig vises det til at kunnskapen om PPUers relevans er generell og mangelfull, og at den ikke gir tilstrekkelig grunnlag for arbeidet med å forbedre utdanningen. KD har derfor bedt NOKUT om å gjennomføre en enkel kartlegging ved hjelp av spørreskjema og intervju, for å få belyst i hvilken grad studenter og nyutdannede kandidater opplever at PPU gir relevante kunnskaper og ferdigheter sett i forhold til de oppgavene kandidatene møter som lærere.

Praktisk-pedagogisk utdanning (PPU) for allmenne fag er en ettårig videreutdanning som gis ved universiteter og høyskoler, og som kvalifiserer for arbeid som lærer, adjunkt eller lektor i barneskolens mellomtrinn, ungdomsskole eller videregående skole. Utdanningen er særlig rettet mot arbeid i videregående skole og ungdomsskolen. Utdanningen baserer seg på tidligere utdanning av minst tre års varighet, som inkluderer minst ett skolefag på 60 studiepoeng eller mer.

Studiet omfatter både generelle pedagogiske emner og fagdidaktikk i et eller flere skolefag. Praksis av 12-14 ukers varighet ved en skole er en obligatorisk del av studiet.

Om man ikke har allmennlærerutdanning eller tilsvarende, er det krav om PPU for å få fast tilsetning i undervisningsstilling ved norske skoler. Tidligere ble utdanningen kalt Pedagogisk seminar.

1.2 Kort om undersøkelsen og rapporten

Målet med undersøkelsen har vært å kartlegge studenters og nyutdannedes oppfatninger av PPUers relevans for undervisning i skolen. Resultatene oppsummeres og analyseres i denne rapporten. Kartleggingen ble gjennomført ved hjelp av en elektronisk spørreundersøkelse som ble sendt til aktive studenter og til PPU-kandidater som fullførte utdanningen i 2010 og 2011. Det er i tillegg gjennomført intervjuer med et begrenset antall nyutdannede og studenter. Det er ikke innhentet synspunkter fra ledere eller lærere ved landets praktiske pedagogiske utdanninger, og heller ikke fra praksisveiledere eller avtagere. Undersøkelsen er derfor ikke en evaluering som tar sikte på å gi anbefalinger for videreutvikling av utdanningen.

Resultatene som presenteres er et gjennomsnitt av synspunktene til de nyutdannede kandidatene og studentene som har deltatt i kartleggingen, og oppfatningene om PPUers relevans for undervisning i skolen må derfor tolkes i et nasjonalt perspektiv. De er ikke representative for de enkelte studietilbud i Norge.

På grunn av disse begrensningene bør resultatene inngå som en del av et større kunnskapsgrunnlag i arbeidet med å heve kvaliteten på PPU. Dette gjelder både for de enkelte institusjonene og for Kunnskapsdepartementet når det i 2013 skal implementeres ny rammeplan for PPU.

Kapittel 1 redegjør for bakgrunnen for undersøkelsen. Dette inkluderer oppdragets mandat og en gjennomgang av nyere kunnskap om PPU som denne undersøkelsen har tatt utgangspunkt i.

Kapittel 2 redegjør for hvordan undersøkelsen er utført. Dette inkluderer prosjektorganisering, utarbeidelse av spørreskjema, utvalg, innhenting av data og gjennomføring av intervjuer.

Kapittel 3 presenterer en analyse av undersøkelsens respondenter.

Kapittel 5-8 presenterer resultatene av kartleggingen.

I kapittel 9 diskuteres et utvalg sentrale problemstillinger på grunnlag av resultatene fra undersøkelsen.

1.3 Kunnskapsgrunnlaget undersøkelsen bygger på

Det har vært stor oppmerksomhet omkring kvaliteten i norsk lærerutdanning over mange år og lærerutdanningen har vært gjenstand for forskning, utredninger, evalueringer og stortingsmeldinger. Dette har blant annet sammenheng med at internasjonale tester av kunnskapsnivå har vist at norske elever ikke skårer spesielt høyt. Frafallet blant elever i den videregående skolen anses også som for høyt. Resultatene fra evalueringen av allmennlærerutdanningen (NOKUT 2006) indikerte en rekke områder med potensial for kvalitetsheving. Et vesentlig resultat av dette er omleggingen av allmennlærerutdanningen til den nye grunnskolelærerutdanningen. Den nye utdanningen har to differensierte løp rettet mot undervisning på trinn 1-7 og 5-10. Det stilles også større krav til faglig fordypning i undervisningsfag.

Til sammenligning har det ikke vært like stor oppmerksomhet om PPU og kunnskapen om denne utdanningen er svakere. PPU, som har vært uendret siden gjeldende rammeplan og forskrift kom i 2003, vil få ny rammeplan i 2013. I det følgende oppsummeres forslag til ny rammeplan og nasjonale retningslinjer. I tillegg viser vi til to relativt nye undersøkelser om PPU som har hatt betydning for forslaget til ny rammeplan: *Kvalitet i PPU – utfordringer og mulige tiltak* (Hestbek, 2010); *Oppfatninger av studiekvalitet i lærerutdanningene blant studenter, lærerutdannere, øvingslærere og rektorer* (Finne m.fl., 2011). Disse undersøkelsene har også hatt stor betydning i planleggingen av vår kartlegging av PPUs relevans for undervisning i skolen.

1.3.1 Forslag til ny rammeplan og nasjonale retningslinjer for PPU

Sommeren 2012 leverte rammeplanutvalget for integrert lektorutdanning, adjunktutdanning og PPU sin rapport med forslag til ny rammeplan og tilhørende nasjonale retningslinjer. Dette inkluderte forslag til ny forskrift om rammeplan for PPU for trinn 8-13. Kunnskapsdepartementet sendte forslag til ny forskrift ut på høring høsten 2012. Departementets arbeid med utforming av ny forskrift skal være ferdig i midten av februar 2013. De viktigste resultatene fra rammeplanutvalgets rapport oppsummeres nedenfor.

Utvalget forutsetter at alle lærerutdanninger inkludert PPU skal være profesjonsrettede og integrerte, praksisnære og relevante, forskningsbaserte og utviklingsorienterte, krevende og ha høy kvalitet. I forslaget til ny rammeplan og nasjonale retningslinjer for PPU 8-13 stilles noen grunnleggende krav til utdanningen:

- PPU skal være en profesjonsrettet og forsknings- og erfaringsbasert utdanning av høy kvalitet som imøtekommer samfunnets og skolens behov.

- PPU for trinn 8-13 skal bygge på femårig mastergrad og gi undervisningskompetanse i to skolefag.
- Utdanningen skal gi god profesjonsforståelse og legge grunnlag for profesjonell utvikling.
- Institusjonene skal legge til rette for god integrasjon mellom teori og praksis i alle deler av utdanningen. Utdanningen skal være et profesjonsstudium som sammensmelter avsluttede fagstudier med fagdidaktikk, pedagogikk og praksis ved at disse tre disiplinene utprøves og øves integrert.
- Fagdidaktikken skal knyttes til studentenes masterfag og et annet skolerrelevant fag i studentenes fagbakgrunn.
- Utdanningen skal gi studentene kunnskap om skolen som arbeidsplass og forberede dem til å løse ulike oppgaver de møter i skolehverdagen.
- Utdanningen skal utvikle kommende læreres evne til å se det unike ved det enkelte individ, til å samhandle med elevene og stimulere dem til læring og utvikling.
- Samarbeid mellom studenter, faglærere, praksislærere og ledelsen ved praksisskolene skal styrkes.

Det foreslås vesentlige endringer i rammeplan og nasjonale retningslinjer for PPU:

- PPU for allmenne fag innrettes mot undervisning på trinnene 8-13.
- Opptak til PPU 8-13 skjerpes ved at det kreves mastergrad i et skolerrelevant fag og 60 studiepoeng i et annet skolerrelevant fag.
- Rammeplanen og de nasjonale retningslinjene gir læringsutbyttebeskrivelser som i tillegg til å definere de kunnskaper og ferdigheter samt den generelle kompetansen kandidatene skal ha etter fullført utdanning, også definerer læringsutbyttebeskrivelser for pedagogikkfaget, fagdidaktikken og praksisopplæringen.
- Praksis skal gjennomføres ved praksisskoler som er sertifiserte av utdanningsinstitusjonene. Det stilles skjerpete krav til kompetanse hos praksisveilederne.

I sin rapport peker rammeplanutvalget på flere utfordringer PPU står overfor i dag, og som forslaget til ny rammeplan og nasjonale retningslinjer adresserer. Her trekker vi fram de forholdene som har størst relevans for denne undersøkelsen. For det første har utvalget registrert at det er så stor variasjon mellom tilbudene at det er vanskelig å oppfatte dem som samme utdanning. Det gjelder variasjon rundt hvorvidt fag- og yrkesdidaktikk samkjøres, om fagdidaktikken er knyttet til studentenes undervisningsfag, om praksisopplæringen utformes ulikt og hvorvidt fagmiljøet som tilbyr PPU har tilstrekkelig fagkompetanse og forskningsaktivitet. For det andre mener utvalget at det faglige nivået på studentene som tas opp til PPU bør styrkes. Opptak til PPU bør skje på bakgrunn av fagutdanning på masternivå, noe som er nødvendig for å heve kvaliteten på lærerne som skal undervise på trinn 8-13. Utvalgets syn er at utdanning på masternivå er nødvendig for at lærerne skal kunne håndtere de utfordringer norsk skole står overfor og samtidig utvikle lærerprofesjonen. De peker også på at lærernes erfaring fra arbeidet med masteroppgaven vil bidra til å styrke utdanningens FoU-tilknytting. For det tredje legger utvalget til grunn at det er en utbredt oppfatning at praksisopplæringen ikke har vært god nok og at praksis- og teoridelen til dels har vært adskilte arenaer i utdanningen. Utvalget mener at det ikke er mulig å styrke utdanningens faglige kvalitet og nivå uten å skjerpe kravene til innhold og gjennomføring av praksis. Dette krever styrking av samarbeidet mellom institusjonene som tilbyr PPU og praksisfeltet. Praksislærere må få opplæring i veiledning og ha dokumentert FoU-kompetanse. For det fjerde peker utvalget på utfordringer knyttet til fagdidaktikken: Fagdidaktikken

må være knyttet til studentenes undervisningsfag for å være relevant for undervisning i skolen. Institusjoner som selv ikke kan tilby didaktikk i enkelte fag, må enten tilby dette i samarbeid med andre institusjoner eller la være å ta opp studenter med det aktuelle undervisningsfaget.

1.3.2 Erfaringer om kvalitet i PPU fra Nasjonalt råd for lærerutdanning

Hestbek (2010) beskriver i rapporten *Kvalitet i PPU – utfordringer og mulige tiltak* en rekke erfaringer og gir forslag til forbedringer av utdanningen. I rapporten oppsummeres det som kom fram under en nasjonal konferanse om kvalitet i PPU i 2009 i regi av Nasjonalt råd for lærerutdanning (NRLU). Rapporten bygger i hovedsak på institusjonenes egne erfaringer og i mindre grad på systematiske undersøkelser. Her trekker vi fram fire utfordringer fra Hestbeks rapport og som har betydning for vår kartlegging. Utfordringene knytter seg til fagdidaktikken, spørsmålet om praksisnærhet versus teoriforankring, integrasjon av pedagogikk, fagdidaktikk og praksis og til kvalitetssikring av praksisopplæringen.

Studenter tas i mange tilfeller opp til PPU uten at det gis et fagdidaktisk tilbud i studentenes fag, noe som kom fram i en undersøkelse gjennomført av NRLU (NRLU, 2008). Innholdet i fagdidaktikken varierte også mye mellom institusjonene. Å tilby fagdidaktikk i alle emner er kostbart, og det er vanskelig å rekruttere lærerkompetanse på tilstrekkelig høyt nivå i alle aktuelle fag. Resultatet er at mange studenter, istedenfor for å få fagdidaktikk knyttet til for eksempel fysikk, tilbys en mer generell naturfagsdidaktikk. Ifølge rapporten er utfordringen større ved høgskolene enn ved universitetene.

I rapporten diskuteres også utdanningens innretning og utfordringer knyttet til at den både skal være forsknings- og praksisbasert. Dette dreier seg om spørsmål som praksisnærhet versus teoriforankring, og om utdanningen ivaretar behovet for å utdanne lærere som både kan lykkes på kort og lang sikt. Studentene skal få kunnskaper og ferdigheter som gjør dem i stand til å takle ”praksissjokket” i sin første jobb og samtidig skal de få tilstrekkelig FoU-kompetanse til å sikre langsiktig kompetanse- og profesjonsutvikling. Rapporten antyder at «her og nå» perspektivet, det vil si å gi lærerkandidatene en grunnleggende plattform for å lykkes i starten av karrieren, tradisjonelt har vært vektlagt i PPU. For å styrke utviklingsperspektivet foreslås det i rapporten å heve kompetansen til lærerutdannerne, innføre obligatorisk FoU-prosjekt som del av utdanningen og kreve mastergrad som opptaksgrunnlag til PPU.

Den tredje utfordringen handler om integrasjon av utdanningens hovedelementer, pedagogikk, fagdidaktikk og praksisopplæring. For at utdanningen skal forberede studentene best mulig på alle utfordringene i læreryrket, er det viktig at disse elementene støtter opp om hverandre på en måte som skaper helhet og sammenheng i utdanningen. I rapporten skisseres ulike modeller for å oppnå helhet og sammenheng. Samtidig pekes det på at integrerte modeller kan undergrave behovet for at de ulike PPU-elementene utvikles på egne premisser.

Den siste utfordringen som trekkes fram her, dreier seg om kvalitetssikring av praksisopplæringen. I rapporten pekes det på at det i liten grad finnes nasjonale standarder for praksisopplæring, og organisering av og innhold i praksis preges av tilfeldighet. Det pekes på varierende kvalitet på veiledning i praksis, varierende kompetanse og engasjement blant praksisveilederne, for lite kontakt mellom lærerutdannerne ved institusjonene og praksisfeltet og utfordringer knyttet til det å ha praksis ved egen arbeidsplass. Rapporten etterlyser en avklaring knyttet til kompetansekravene for praksisveiledere og kriterier for valg av praksisskoler og for den rolle praksis skal ha i lærerutdanningen.

1.3.3 GNIST studiekvalitetsundersøkelse

GNIST-partnerskapet publiserte i 2011 rapporten *Oppfatninger av studiekvalitet i lærerutdanningene blant studenter, lærerutdannere, øvingslærere og rektorer* (Finne m.fl., 2011). Partnerskapet består av en rekke aktører med relevans og interesse for lærerutdanningene, som har gått sammen for å styrke satsingen på utdanningene. Rapporten er basert på kartlegging av struktur-, prosess- og resultat kvalitet ved hjelp av intervjuer og data fra spørreskjemaer. Studien dreier seg først og fremst om lærerutdanningen for grunnskolen, men omfatter også PPU, integrert lektorutdanning og faglærerutdanning. Arbeidet er svært grundig, både i forhold til bakgrunnsinformasjon, diskusjon av utdanningskvalitetsbegrepet og antallet indikatorer som er benyttet. Dette gjelder også metodikk for innhenting av data, empirisk grunnlag og analysene. Rapporten gir god informasjon om ulike aktørers oppfatninger av kvalitet i lærerutdanningene, deriblant PPU-studentene. GNIST-undersøkelsen har vært viktig for NOKUT både fordi vi har vi gjenbrukt enkelte spørsmål for å kunne sammenligne data. I tillegg har vi i noen grad forsøkt å bygge videre på GNISTs resultater ved å stille oppfølgende spørsmål om noen tema som har relevans for undervisning i skolen. Nedenfor trekker vi fram noen resultater fra GNIST-undersøkelsen som har hatt betydning for vår kartlegging.

Et entydig funn er at studentene er mer kritiske til (spørsmålene om) utdanningenes kvalitet når de får klare spørsmål om de spesifikke kunnskaper, ferdigheter og kompetanser som trengs for konkret yrkesutøvelse. Spørsmål om utdanningenes FoU-tilknytting scorer også relativt lavt. Spørsmål om studiets yrkesrelevans oppnår lavere score enn spørsmål om andre sider ved utdanningskvaliteten. Studenter på PPU framstår som noe mindre fornøyd med studiets relevans sammenlignet med de andre studentgruppene. Studentene mener sammenhengen mellom teori og praksis ikke er god nok. De savner verktøy for å løse utfordringer i skolehverdagen og motvirke «praksissjokket». Bruk av case og erfaringer fra praksisfeltet i undervisningen anses som viktig for å styrke helhet og sammenheng. Studentene mener pedagogikkfaget er nyttig, men er noe kritiske til hvorvidt pedagogikkfaget integrerer teoriundervisningen og praksisopplæringen på en god måte. De etterlyser også mer fagdidaktikk og fokus på hvordan man lærer bort fagene. Studentene gir uttrykk for at de er fornøyd med praksisopplæringen. Mange studenter etterlyser mer praksis. Det kommer imidlertid fram at de mener kvaliteten på praksisopplæringen er for tilfeldig og avhengig av den aktuelle praksisskolen og øvingslærer/praksisveileder. Studentene mener kvaliteten i utdanningen kan styrkes ved et bedre samarbeid mellom utdanningsinstitusjonene og praksisskolene, øke faglærernes kunnskap om skolehverdagen, relatere undervisningen bedre til realitetene i dagens skole og øke omfanget av praksis.

2 Gjennomføring av undersøkelsene og metode

2.1 Prosjektorganisering

Prosjektet ble initiert og finansiert av Kunnskapsdepartementet. NOKUT har stått for gjennomføringen, inkludert undersøkelsens design, utarbeiding av spørreskjema, gjennomføring av intervjuer, bearbeiding og tolkning av data og rapportskrivning. Prosjektleder og rapportskriver har vært seniorrådgiver Stein Erik Lid. Seniorrådgiver Katrine Nesje har bidratt i arbeidet med å utforme spørreundersøkelsen. Rådgiver Yordanka Bruteig har analysert og sammenstilt informasjon fra spørreundersøkelsens fritekstsvar. Seniorrådgiver Hilde Karlsen har utført signifikanstesting. Seniorrådgiver Astrid Børsheim og seniorrådgiver Turid Hegerstrøm har bidratt med korrekturlesing av rapporten.

En referansegruppe bestående av representanter fra sektoren har hatt en rådgivende funksjon og bistått NOKUT i det faglige arbeidet med utarbeiding av spørreskjema og tolkning av data.

Referansegruppen har bestått av Olgunn Ransedokken (leder av Universitets- og høgskolerådets utdanningsutvalg og prorektor for utdanning ved Høgskolen i Oslo og Akershus), dosent Per Johan Ramberg (Program for lærerutdanning ved Norges teknisk- naturvitenskapelige universitet) og Bjørn Smedsrud (avdelingsleder ved Oslo Handelsgymnasium).

2.2 Om spørreskjemaene

Spørreskjemaene til nyutdannede og studenter finnes i [vedlegg 1](#). Spørsmålene er basert på formåls- og målbeskrivelser i gjeldende rammeplan for PPU fra 2003 og resultater fra Hestbek (2010) og GNIST studiekvalitetsundersøkelse (Finne m.fl., 2011). Blant annet har vi gjenbrukt ti spørsmål fra GNISTs undersøkelse for eventuelt å kunne sammenligne resultater. Vi har også forsøkt å inkludere spørsmål som kan skaffe datagrunnlag for å arbeide videre med noen av de utfordringene rammeplanutvalget trekker opp i sitt forslag til ny rammeplan og nasjonale retningslinjer.

Samtidig har vi forholdt oss relativt strengt til oppdraget fra Kunnskapsdepartementet, der det framgår at det ønskes en *«kartlegging og analyse av PPUers relevans for undervisningen i skolen, med sikte på å få et sikrere kunnskapsgrunnlag når det gjelder forbedringer av PPU»* som *«belyser i hvilken grad studenter og nyutdannede kandidater opplever at PPU gir relevante kunnskaper og ferdigheter sett i forhold til de oppgavene og behovene kandidatene møter som lærere»*. Gjennom utvalget av spørsmål tas det sikte på å få fram synspunkter på ulike sider av utdanningens praksisrelevans, og i hvilken grad studentene opplever å bli forberedt på å takle utfordringer de møter i skolehverdagen. Selv om det også er inkludert enkelte mer generelle spørsmål om utdanningskvalitet, oppfatninger om utdanningens FoU-basering og potensial for å bidra i langsiktig profesjonsutvikling, utgjør slike spørsmål en mindre del av undersøkelsen. På grunnlag av tidligere undersøkelser som peker på at helhet og sammenheng framstår som en vesentlig utfordring for PPU, har vi også valgt å inkludere flere spørsmål om praksisrelevansen og integreringen av utdanningens ulike elementer – pedagogikk, fagdidaktikk og praksisopplæring.

Vi har stilt bakgrunnsspørsmål om blant annet kjønn, alder, faglig bakgrunn, motivasjon, valget av PPU og erfaring som lærere. Dette har gitt oss muligheten til å undersøke om forholdene har sammenheng med deres syn på utdanningens relevans.

Spørreskjemaet inneholder både spørsmål med definerte svaralternativer og påstander som respondentene ble bedt om å ta stilling til på en skala fra 1 (helt uenig) – 6 (helt enig). I tillegg ble det gitt mulighet for å utdype et begrenset antall spørsmålsstillinger med fritekst.

På ett av disse, nemlig spørsmålet om hvilke konkrete elementer de savnet mest i studiet, fikk vi inn om lag 500 svar. Disse har blitt analysert og sammenstilt og brukt sammen med informasjon fra intervjuene for å utdype og eksemplifisere ulike tema i rapporten.

2.3 Utvalg, utsending og datainnhenting

For å nå flest mulig respondenter med ny erfaring som PPU-student, ble det besluttet å sende ut spørreundersøkelsen til samtlige nyutdannede som fullførte PPU i 2010 og 2011 ved alle institusjoner. Studentutvalget ble begrenset til studenter med noe erfaring fra studiet, og derfor sendt studenter som ble tatt opp våren 2012 (heltid og deltid) og deltidsstudenter tatt opp i 2011.

Spørreundersøkelsen ble gjennomført elektronisk ved bruk av plattformen Easyresearch. Studentene ble invitert til å delta i undersøkelsen via epostadresser som ble hentet inn fra institusjonene. De nyutdannede kandidatene ble identifisert av Statistisk sentralbyrå (SSB) som kunne koble deres utdanningsstatistikk med adresser fra folkeregisteret. Kandidatene ble invitert til å delta i undersøkelsen per brev sendt av SSB. Det er bare SSB som har hatt tilgang til disse personopplysningene under gjennomføring av prosjektet.

Tabell 2.1 oppsummerer data om utvalg, antall svarende og svarprosent. Justert for epost og brev som kom i retur, ble spørreundersøkelsen sendt ut til 2520 nyutdannede og 807 studenter. 3521 personer fullførte PPU i de aktuelle årene (kilde: DBH). Spørreundersøkelsen ble derfor sendt ut til 72 % av de nyutdannede kandidatene. Hovedårsaken til at vi ikke fikk tilgang til samtlige nyutdannede er at registreringstidspunktet for data i SSB ligger noe etter DBH i tid. I tillegg ble undersøkelsen ikke sendt ut til personer som i mellomtiden har flyttet utenlands eller av andre grunner ikke har en norsk adresse i folkeregisteret. Registreringene i DBH er ikke tilstrekkelig presise til at det er mulig å beregne hvor mange av de studenter som var tatt opp til utdanningen som tilfredsstilte utvalgsriteriene. Årsaken er at det ikke skiller tydelig nok mellom PPU for allmenne fag og yrkesfag. Andelen studenter undersøkelsen ble sendt ut til, er derfor ikke beregnet.

Tabell 2.1. Respondentpopulasjonen.

	Potensielt utvalg (personer)	Utsendinger (personer)	Svarende	Svarprosent i forhold til potensielt utvalg	Svarprosent i forhold til utsendinger
Studenter	-	807	251	-	31,1 %
Nyutdannede kandidater	3521	2520	883	25,1 %	35,0 %

Undersøkelsen til studentene ble sendt ut via epost 1.oktober 2012 og var åpen i tre uker. Det ble sendt ut en purring via epost til de som ikke hadde svart etter to uker. Totalt svarte 251 studenter på undersøkelsen, noe som gir en svarprosent i forhold til antall utsendinger på 31,1 %. Brev med invitasjon til å delta i undersøkelsen ble sendt fra SSB til nyutdannede 9. oktober 2012. Undersøkelsen var åpen i drøyt fem uker og ble avsluttet 18. november. Det ble sendt ut et kombinert purre- og takkebrev til samtlige adresser etter drøyt to uker (25. oktober). Totalt svarte 883 nyutdannede på

undersøkelsen, noe som gir en svarprosent i forhold til antall utsendinger på 35,0 %, mens undersøkelsen totalt sett ble besvart av 25,1 % av de som fullførte PPU i 2010 og 2011.

Undersøkelsens svarprosent på 35 % for de nyutdannede kandidatene må kunne sies å være tilfredsstillende for en undersøkelse av denne typen. Som gruppe avviker de nyutdannede kandidatene som har svart på undersøkelsen noe fra den totale populasjonen, ved at en høyere andel har mastergrad/hovedfag og at de er ujevnt fordelt med hensyn på hvilken institusjon de tok PPU (se nedenfor).

Studentdelen av undersøkelsen oppnådde en svarprosent på 31,1. Det er flere indikasjoner på at studentrespondentene som gruppe er sammensatt noe annerledes enn den totale studentgruppen som var under utdanning høsten 2012. For det første rettet studentutvalget seg som tidligere nevnt primært mot deltidsstudenter. Som vist i kapittel 4 er det også relativt store forskjeller mellom de nyutdannede kandidatene og studentene når det gjelder alderssammensetning, erfaring som lærere før og under PPU, og motivasjon for valg av studiested. Sett under ett tilsier dette at det blant studentrespondentene er en relativt stor overrepresentasjon av personer som allerede hadde omfattende erfaring som lærere og som tar PPU på deltid mens de er i jobb, enten som lærere eller i andre yrker.

Oversikten i tabell 4.9 (kapittel 4) viser at antall respondenter er svært ujevnt fordelt mellom institusjonene. Dette gjelder særlig for studentrespondentene. For studentene mottok vi fra noen institusjoner både institusjonenes og private epostadresser, fra andre bare institusjonsadresser. Dette påvirker helt klart svarfrekvensen. Bruk av studentenes private epostadresser har resultert i en vesentlig høyere svarprosent. Ved flere institusjoner er antallet respondenter, både blant de nyutdannede kandidatene og studentene, for lavt til at svar på spørsmål om synet på ulike sider av PPU's relevans og kvalitet (kapittel 5-8) kan brytes ned på institusjonsnivået. Disse kapitlene inneholder derfor ikke komparative analyser med enkeltinstitusjoner som en variabel.

2.4 Presentasjon av kvantitative data og statistiske analyser

I kapittel 3 framstilles informasjonen om respondentenes bakgrunn i tabellform der fordelingen på de ulike svaralternativene er oppgitt i prosent.

Kapittel 4-8 viser også resultater der respondentene har tatt stilling til en rekke påstander ved å angi hvor enige de er på en skala fra 1-6. Her er det den gjennomsnittlige scoren mellom 1-6 blant alle som er vist. Svarfordelingene for disse påstandene og deskriptiv statistikk er gitt i [vedlegg 2](#).

I kapittel 8 der data om ulike spørsmål og variabler har blitt koblet for å analysere forskjeller mellom grupper, er signifikanstesting utført som F-test med Scheffé og T-test i STATA. Tilhørende deskriptiv statistikk er vist i [vedlegg 2](#).

2.5 Gjennomføring av intervjuer

I spørreskjemaet ble de nyutdannede kandidatene spurt om de kunne tenke seg å delta i et oppfølgende dybdeintervju. Om lag 40 % av respondentene svarte ja på dette spørsmålet. Det ble gjennomført 20 individuelle intervjuer med nyutdannede fra 10 institusjoner. Intervjuene hadde en varighet på 30-45 minutter og ble gjennomført per telefon. Utvalget ble trukket tilfeldig ut blant alle som sa seg villige til å bli intervjuet.

I tillegg ble fem PPU-studenter ved Universitetet i Oslo (UiO) intervjuet. Kontakten med disse ble etablert via UiO. Intervjuet ble gjennomført som et gruppeintervju i NOKUTs lokaler og hadde en varighet på ca. to timer.

Intervjuene med både nyutdannede og studenter ble gjennomført etter en semi-strukturert modell, der respondentene først ble bedt om å redegjøre for sine oppfatninger av PPU's relevans uten at det ble lagt føringer av spørsmålsstillere. Deretter ble respondentene stilt et definert antall spørsmål om problemstillinger som den kvantitative delen av undersøkelsen hadde aktualisert og som vi ønsket utfyllende informasjon om. De som ble intervjuet, representerte ulike bakgrunner og erfaringer. De nyutdannede kandidatene hadde alle jobbet som lærere etter PPU, men to av dem hadde sluttet på intervjuetidspunktet. Både kandidater som tok PPU direkte etter fagutdanning og kandidater som hadde jobbet som lærere før de tok PPU, var representert. Blant de intervjuede var det både kandidater som hadde tatt PPU på heltid og på deltid. Studentgruppen representerte både heltidsstudenter uten omfattende lærererfaring og deltidsstudenter som jobbet som lærere ved siden av studiet.

Informasjonen som framkom i intervjuene, er brukt i analysene til å utdype og eksemplifisere de oppfatningene om PPU's relevans som framkom i spørreundersøkelsen. I resultatdelen av rapporten er det spesifisert hvilke deler som er basert på informasjon fra intervjuer.

3 Respondentenes bakgrunn

3.1 Kjønn og alder

Respondentene besvarte personlige bakgrunnsdata og spørsmål om lærererfaring, utdanningsfaglig bakgrunn, undervisningskompetanse og grunner til å ta PPU. Informasjonen om respondentpopulasjonene blir presentert i det følgende.

Flertallet av respondentene er kvinner (tabell 3.1). Blant de nyutdannede kandidatene er 62 % kvinner og 38 % menn. Studentrespondentene fordeler seg på 67 % kvinner og 33 % menn. Tall fra DBH viser at blant registrerte PPU-studenter i årene 2010-2012 ligger andelen kvinner på ca. 60 % og menn på ca. 40 %. Det ser derfor ut til at kvinner er noe overrepresentert blant respondentene i denne undersøkelsen.

Tabell 3.1. Kjønnfordeling blant respondentene

Kjønn - fordeling	Nyutdannede kandidater	Studenter
Kvinner	62 %	67 %
Menn	38 %	33 %

Tabell 3.2 viser at det er respondenter fra 20 til 50+, med et tyngdepunkt i intervallet 30-39 år både for de nyutdannede og studentene. Gruppen 20-29 år er vesentlig lavere blant studentene enn blant de nyutdannede kandidatene, noe som tyder på at studenter i denne gruppen er underrepresentert blant respondentene.

Tabell 3.2. Aldersfordeling blant respondentene

Aldersfordeling	Nyutdannede kandidater	Studenter
20-29 år	34 %	20 %
30-39 år	38 %	43 %
40-49 år	20 %	27 %
50 år eller over	9 %	10 %

3.2 Lærer- og studieerfaring

På undersøkelsestidspunktet (oktober/november 2012) arbeidet 78 % av de nyutdannede kandidatene som lærere, 7 % hadde jobbet som lærere på et tidspunkt men sluttet, og 15 % jobbet ikke som lærere (tabell 3.3). Det tilsier at 8 % av kandidatene som fullførte PPU ikke har jobbet som lærere etter endt utdanning. Blant studentrespondentene var 86 % aktive studenter på undersøkelsestidspunktet, 11 % hadde fullført mens 4 % hadde sluttet uten å fullføre. Ettersom vi ba institusjonene om epostadresser til registrerte studenter, må det understrekes at tallet for frafall ikke er representativt for PPU generelt. Blant studentene hadde 41 % jobbet som lærere før de startet på PPU, mens 34 % ikke hadde lærererfaring før studiene. 50 % jobbet som lærere parallelt med studiene.

Tabell 3.3. Respondentenes status og erfaring som lærere eller studenter

Nyutdannede kandidater - Jeg jobber som lærer:	
Ja	78 %
Nei	15 %
Jobbet som lærer tidligere men har sluttet	7 %
Studenter - Jeg er PPU student:	
Ja	86 %
Jeg har fullført PPU	11 %
Jeg har påbegynt PPU men sluttet uten å fullføre	4 %

En stor andel av respondentene hadde erfaring som lærere i skolen før de startet på PPU, andre jobbet som lærere parallelt med studiet (tabell 3.4). Blant de nyutdannede kandidatene hadde 36 % jobbet som lærere mellom fagstudiene og PPU og 26 % studerte parallelt med lærerjobb. Om lag halvparten (51 %) hadde ikke erfaring fra læreryrket fra før. Blant studentene hadde 41 % jobbet som lærere mellom fagstudiene og PPU og 50 % jobbet som lærere parallelt med utdanningen. 34 % av studentrespondentene hadde ikke lærererfaring fra tidligere.

Tabell 3.4. Respondentens erfaring som lærere før og under PPU

Jeg har jobbet som lærer i skolen mellom fagstudiene og PPU (du kan velge mer enn ett alternativ)		
	Nyutdannede kandidater	Studenter
Ja	36%	41%
Nei	51%	34%
Jeg jobber/jobbet som lærer parallelt med PPU studiene	26%	50%
Totalt antall svarende	877	245

3.3 Utdanningsbakgrunn og undervisningskompetanse

Respondentene ble også spurt om deres akademiske bakgrunn og undervisningskompetanse. Flertallet hadde sine fagstudier fra norske universiteter (74 % av de nyutdannede og 64 % av studentene) og henholdsvis 34 % og 43 % fra norske høyskoler (tabell 3.5). Andelen med fagstudier fra utenlandsk universitet er relativt høy blant respondentene (henholdsvis 17 % og 22 %).

Tabell 3.5. Respondentenes utdanningsbakgrunn (I)

Jeg har tatt mitt fagstudium/mine fagstudier (opptaksgrunnlag for PPU) ved følgende type lærested (du kan velge mer enn ett alternativ)		
Type lærested	Nyutdannede kandidater	Studenter
Norsk universitet	74 %	64 %
Norsk høyskole	36 %	43 %
Utenlandsk universitet/høyskole	17 %	22 %
Annet	2 %	4 %

Når vi ser på omfang og nivå på respondentenes fagstudier som opptaksgrunnlag for PPU (tabell 3.6), har flertallet av både nyutdannede og studenter oppgitt bachelorgrad/cand. mag (53 % og 51 %). Sammenlignet med tilsvarende tall fra DBH er hovedforskjellen at andelen blant respondentene med

mastergrad/hovedfag (i overkant av 40 %) er høyere enn blant det totale antallet PPU studenter som fullførte i 2010 og 2011 (22 %). Det er derfor en overrepresentasjon av respondenter med høyere grad som har besvart denne undersøkelsen.

Tabell 3.6. Respondentenes utdanningsbakgrunn (II)

Omfang og nivå på mitt fagstudium/mine fagstudier (du kan velge mer enn ett alternativ)		
Type lærested	Nyutdannede kandidater	Studenter
Årsstudium/enkeltfag	31 %	27 %
Bachelorgrad/cand. mag	53 %	51 %
Mastergrad/hovedfag	46 %	41 %
Ph.d./doktorgrad	3 %	4 %
Annet	5 %	7 %

Respondentene har sin undervisningskompetanse innen en rekke ulike fag (tabell 3.7). Flest finner vi innenfor grupperingene humaniora, realfag og teknologi, samfunnsfag og musikk og kunstfag (tabell 3.8). I gjennomsnitt har de nyutdannede kandidatene oppgitt at de har undervisningskompetanse innenfor 2,4 fag, mens tilsvarende tall for studentene er 2,1.

Tabell 3.7. Respondentenes undervisningskompetanse - fag

Hvilke(t) fag har du undervisningskompetanse i (du kan velge mer enn ett alternativ)				
Undervisningskompetanse	Nyutdannede kandidater		Studenter	
Biologi	12%	n= 104	4%	n= 10
Dans	1%	11	0%	0
Drama	2%	16	2%	6
Engelsk	19%	166	16%	41
Andre fremmedspråk	16%	139	10%	25
Fysikk	6%	55	6%	14
Geografi	7%	62	4%	11
Geofag	2%	21	3%	7
Historie	24%	212	14%	36
Idrettsfag	7%	58	3%	7
Kjemi	8%	72	5%	13
Kunst og håndverk	6%	54	6%	15
Landbruksfag	2%	18	0%	1
Matematikk	15%	131	14%	35
Musikk	7%	61	2%	5
Medie- og informasjonskunnskap	8%	70	13%	33
Markedsføring og leiing	4%	34	5%	13
Norsk	20%	177	18%	44
Religion	16%	140	14%	34
Rettslære	1%	9	3%	7
Samfunnsfag	35%	304	30%	75
Samisk språk	0%	0	0%	0
Samisk historie og samfunn	0%	3	0%	0
Teknologiske fag	4%	32	6%	16
Økonomi	4%	38	11%	28
Annet	18%	155	20%	50
Totalt	244 %	2142	209 %	526

Tabell 3.8. Respondentenes undervisningskompetanse – de største fagområdene

Fagområder	Nyutdannede kandidater	Studenter
Humaniora	95 %	72 %
Realfag og teknologi	54 %	42 %
Samfunnsfag	36 %	33 %
Musikk og kunsthøgskole	16 %	10 %

3.4 PPU – valg av lærested og studiebelastning

PPU for allmenne fag tilbys i dag ved 25 norske høyere utdanningsinstitusjoner. Blant de nyutdannede kandidatene som besvarte undersøkelsen, finner vi representanter fra 21 av disse utdanningsmiljøene (tabell 3.9). Det er bare 17 av disse institusjonene som har PPU-tilbud som falt innenfor utvalgsriteriene for undersøkelsen når det gjelder studentene (se kapittel 2.3). Blant studentrespondentene er 16 av disse institusjonene representert. Både blant de nyutdannede og studentene har flertallet PPU fra universitetene, der UiO og NTNU dominerer. Blant studentene er det i tillegg en stor andel respondenter som tar PPU ved høgskolene i Buskerud, Østfold og Stord/Haugesund.

Tabell 3.9. Respondentenes lærested for PPU. Lærestedene merket med * hadde ikke studenter som oppfylte undersøkelsens utvalgsriterier.

Jeg har tatt PPU ved følgende lærested				
Lærested	Nyutdannede kandidater		Studenter	
Høgskolen i Bergen	0%	n= 1	12%	n= 27
Høgskolen i Buskerud	0%	0	14%	32
Høgskolen i Finnmark	1%	5	0%	0
Høgskolen i Hedmark	0%	0	2%	5
Høgskolen i Nordvik*	1%	12	-	-
Høgskolen i Nord-Trøndelag*	0%	0	-	-
Høgskolen i Oslo og Akershus*	0%	4	-	-
Høgskolen i Sogn og Fjordane*	0%	0	-	-
Høgskolen i Telemark	5%	46	6%	13
Høgskolen i Vestfold*	3%	23	-	-
Høgskolen i Volda	4%	32	0%	1
Høgskolen i Østfold	6%	55	10%	24
Høgskolen Stord/Haugesund	5%	39	10%	23
Kunsthøgskolen i Bergen*	1%	8	-	-
Kunsthøgskolen i Oslo*	1%	10	-	-
Norges idrettshøgskole*	1%	8	-	-
Norges musikkhøgskole*	1%	10	-	-
Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet	13%	112	9%	20
Universitetet for miljø- og biovitenskap	4%	37	0%	1
Universitetet i Agder	5%	47	2%	5
Universitetet i Bergen	9%	75	3%	7
Universitetet i Nordland	1%	16	2%	2
Universitetet i Oslo	27%	227	19%	44
Universitetet i Stavanger	5%	40	1%	3
Universitetet i Tromsø	5%	46	8%	18
Andre	0%	3	0%	1
Totalt		856		231

Det er ulike og sammensatte årsaker til at respondentene valgte PPU ved et bestemt lærested (tabell 3.10). Den hyppigst oppgitte årsaken er at lærestedet lå i nærheten av arbeidsplassen eller bostedet. 66 % av de nyutdannede kandidatene og 62 % av studentene oppgir at dette var én årsak. Tilbud om deltidsstudier har også vært en viktig faktor. 29 % av de nyutdannede kandidatene og hele 66 % av studentene oppgir dette som medvirkende årsak til valg av studiested. Når det gjelder studentrespondentene er dette høye tallet ikke overraskende på grunn av prinsippene bak utvalget av respondenter (se kapittel 2.3). Relativt mange av de nyutdannede kandidatene oppgir også at de ønsket å fortsette på PPU ved samme lærested som de tok sine fagstudier (35 %). Men både for nyutdannede og for studenter var faglige begrunnelser for valg av lærested mindre utbredt enn det vi kan kalle praktiske årsaker (fysisk nærhet og kombinasjonsmuligheter med arbeid). Kun et mindretall oppgir at valg av studiested hadde sammenheng med at de oppfattet lærestedets renommé som godt (henholdsvis 11 % og 15 %), praksisopplegget som godt (henholdsvis 7 % og 11 %) eller at fagdidaktikken var knyttet til deres undervisningsfag (henholdsvis 16 % og 17 %).

Tabell 3.10. Bakgrunn for valg av lærested

Jeg valgte PPU ved dette lærestedet fordi (du kan velge mer enn ett alternativ):		
Årsak	Nyutdannede kandidater	Studenter
Jeg ønsket å fortsette på PPU ved samme lærested som jeg tok mine fagstudier	35%	11%
Lærestedets renommé var godt	11%	15%
Jeg hadde inntrykk av at lærestedets praksisopplegg var godt	7%	11%
Jeg hadde inntrykk av at lærestedets fagdidaktikk var knyttet til mine undervisningsfag	16%	17%
Lærestedet tilbød deltidsstudier	29%	66%
Lærestedet tilbød desentraliserte studier	5%	10%
Lærestedet lå i nærheten av min arbeidsplass/bosted	66%	62%
Annet	9%	7%
Totalt antall svarende	878	247

Det varierer mye hvor lang tid det gikk fra avslutningen av fagstudiet og starttidspunkt for PPU-utdanningen (tabell 3.11). Blant de nyutdannede kandidatene er den største gruppen personer som fortsatte med PPU direkte etter fagstudiene. Blant studentene er dette derimot den minste gruppen (13 %). Den største gruppen blant studentene begynte på PPU mer enn 7 år etter avsluttet fagstudium. Bakgrunnen for denne forskjellen mellom nyutdannede og studenter har trolig sammenheng at undersøkelsen i hovedsak var rettet mot deltidsstudenter som sannsynligvis også var i arbeid. Totalt sett ser vi at flertallet av respondentene har ventet ett år eller mer før de fortsatte med PPU.

Tabell 3.11. Forholdet mellom fagstudier og PPU hos respondentene

Forholdet mellom fagstudier og PPU:		
	Nyutdannede kandidater	Studenter
Jeg fortsatte med PPU direkte etter studiet	39%	13%
Jeg fortsatte med PPU 1-3 år senere	26%	24%
Jeg fortsatte med PPU 4-6 år senere	12%	22%
Jeg fortsatte med PPU mer enn 7 år etter avsluttet studium	23%	42%
Totalt antall svarende	877	244

Flertallet av de nyutdannede kandidatene tok PPU på heltid (60 %) mens 40 % tok det på deltid (tabell 3.12). Denne fordelingen er tilnærmet lik fordelingen av den totale populasjonen som fullførte PPU i 2010 og 2011, jf tall fra DBH som viser at 62 % tok utdanningen på heltid og 38 % på deltid. Fordelingen er annerledes blant studentrespondentene, der bare 8 % tok studiet på heltid mens hele 92 % tok det på deltid, noe som er naturlig sett i lys av at flertallet av studentrespondentene var deltidsstudenter.

Tabell 3.12. Respondentenes studiebelastning på PPU

Studiebelastning i PPU		
	Nyutdannede kandidater	Studenter
Heltidsstudier	60 %	8 %
Deltidsstudier	40 %	92 %
Totalt antall svarende	862	244

3.5 Motivasjon og studieresultat

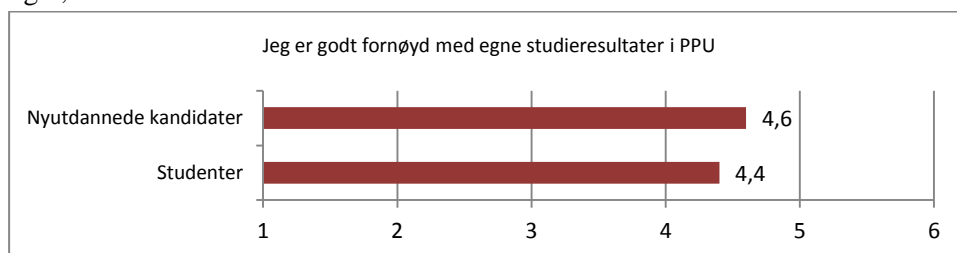
I tabell 3.13 oppsummeres svarene på spørsmål om respondentenes motivasjon for å ta PPU. Flertallet svarte at de valgte PPU fordi de ønsket å bli lærere, 66 % blant de nyutdannede og 56 % blant studentene. En stor andel begrunnet det også med at PPU var nødvendig for å få fast tilsetting som lærer. Blant studentene oppga hele 65 % at dette var en viktig årsak, mens tilsvarende tall for de nyutdannede kandidatene er 41 %. I og med deltidsstudenter som også jobber som lærere, er overrepresenterte blant studentrespondentene, er det naturlig at de i størst grad oppga at PPU var nødvendig for å få fast lærerstilling. Resultatene indikerer også at en relativt stor andel ser på PPU som verdifull kompetanse for arbeid utenfor skoleverket. 18 % av de nyutdannede kandidatene og hele 33 % av studentene oppga dette som en årsak. Om lag 10 % av respondentene oppga i tillegg at «annet» var en årsak til valget av PPU. Denne kategorien ble i undersøkelsen fulgt opp med mulighet for å spesifisere i fritekst. Fritekstsvarene vist at mange tok PPU som avveksling fra arbeid/utdanning, at PPU ga større muligheter til å kunne jobbe som lærer på et senere tidspunkt («noe å falle tilbake på»). Noen hadde forventning om høyere lønn eller et behov for pedagogisk kompetanse i andre yrker. Flere respondenter oppga at de i dag underviste ved høyskoler eller universiteter. De opplevde ikke at tilbudene om høyskole- eller universitetspedagogikk var gode nok, og tok derfor PPU som et alternativ for å formalisere sin pedagogiske kompetanse.

Tabell 3.13. Respondentenes motivasjon for å ta PPU

Jeg valgte å ta PPU fordi (du kan velge mer enn ett alternativ)		
	Nyutdannede kandidater	Studenter
Jeg ønsket å bli lærer	66%	56%
Det var nødvendig for å få fast stilling som lærer	41%	65%
PPU ga meg verdifull kompetanse for arbeid utenfor skoleverket	18%	33%
Annet	12%	10%
Totalt antall svarende	877	245

Det ble også undersøkt i hvor stor grad respondentene selv var fornøyde med egne studieresultater fra PPU. Figur 3.1 viser at de var relativt godt fornøyde med egne resultater. På en skala fra 1- 6 ga de

nyutdannede kandidatene og studentene dette spørsmålet en gjennomsnittlig score på henholdsvis 4,6 og 4,4.

Figur 3.1. Figuren angir den gjennomsnittlige scoren på en skala fra 1-6 på spørsmål om hvor fornøyd respondentene er med egne studieresultater i PPU.

3.6 Profesjonell oppfølging etter utdanningen

I undersøkelsen ble de nyutdannede kandidatene spurt om de i sin første lærerjobb fikk veiledning av erfarne lærere (tabell 3.14). Blant respondentene oppga 28 % at de hadde fått slik veiledning, 60 % at de ikke hadde det, mens 13 % oppga annet, for eksempel kurs for nyutdannede. Spørsmålet ble fulgt opp med mulighet for å spesifisere hva veiledningen besto i og omfanget av denne. Vanlige typer veiledning/kurs blant de som hadde fått dette, omfattet formelle og uformelle mentorordninger ved egen arbeidsplass i tillegg til kurs for nyutdannede lærere i kommunal regi og såkalt forsterket lærerutdanning. Det siste er et opplegg som Oslo kommune og Utdanningsetaten tilbyr nyutdannede lærere, og som fokuserer på klasseledelse og resultater¹.

Omfanget på tilbudene er svært variabelt fra et lite antall enkeltsamtaler til organiserte opplegg med en varighet på opp til ett år.

Tabell 3.14.

Fikk du, i din første jobb som nyutdannet lærer, veiledning av erfarne lærere i utviklingen av din egen rolle som lærer (profesjonsveiledning)? (du kan velge mer enn ett alternativ)	
Ja	28 %
Nei	60 %
Annet (for eksempel kurs for nyutdannede)	13 %
Totalt antall svarende	851

¹ <http://www.utdanningsetaten.oslo.kommune.no/category.php?categoryID=40221>

4 PPU – kvalitet og relevans

4.1 Faglig nivå

De nyutdannede kandidatene og studentene har som grupper et nokså likt syn på det faglige nivået på PPU (tabell 4.1). Om lag 15 % opplevde det som lavt, 50 % som «middels» og i overkant av 30 % opplevde det som høyt. En liten andel (2-3 %) oppga at de opplevde nivået som meget høyt.

Tabell 4.1. Respondentenes opplevelse av det faglige nivået på PPU.

Hvordan opplevde du det faglige nivået på PPU?		
	Nyutdannede kandidater	Studenter
Lavt	14%	16%
Middels	50%	50%
Høyt	34%	31%
Meget høyt	3%	2%
Totalt antall svarende	871	245

Sammenstilling av spørreundersøkelsens fritekstsvar, der respondentene ble bedt om å gi forslag til forbedringer av PPU, og informasjonen fra intervjuene, tyder likevel på at relativt mange nyutdannede og studenter ikke har vært fornøyd med det faglige nivået på utdanningen. Det pekes på flere årsaker til dette. For det første mener de at PPU favner for bredt. Pensumet er stort, men dekker så mange tema at de bare blir overfladisk behandlet. Studentene som ble intervjuet, ga uttrykk for at de savnet muligheter til å fordype seg i prioriterte tema. De mente at bredden gikk på bekostning av dybden, og at dette bidro til å fjerne mye av fagligheten i utdanningen. For det andre ga flere uttrykk for at de var misfornøyd med det faglige nivået på selve undervisningen. Årsaker til dette er de store nivåforskjellene i relevant kompetanse blant studentene og at undervisningen i for stor grad tok hensyn til de svakeste. Problemet synes å være det samme innenfor ren teori og mer praksisnær undervisning. I teoriundervisningen opplevde akademisk sterke studenter at forelesningenes innhold og utvalget av pensumlitteratur ble for lite utfordrende. Et eksempel som ble gitt av flere var at det bare ble benyttet norsk litteratur, noe som ble begrunnet med at engelsk ville være for krevende for enkelte. Flere mente dette hadde sammenheng med at studentgruppene var sammensatt av personer med ulikt utdanningsnivå (årsstudium/bachelorgrad/mastergrad/ph.d.). I den mer praksisnære delen av undervisningen opplevde studenter med lærererfaring at det ble brukt for mye tid på å gjennomgå det de refererte til som «banale selvfølgeligheter» om læreryrket og skolehverdagen.

I undersøkelsen ble det også spurt om hvorvidt det inngikk obligatoriske arbeidskrav som en del av PPU (tabell 4.2). 99 % av de nyutdannede kandidatene og 100 % av studentene svarte ja på dette spørsmålet.

Tabell 4.2. Obligatoriske arbeidskrav.

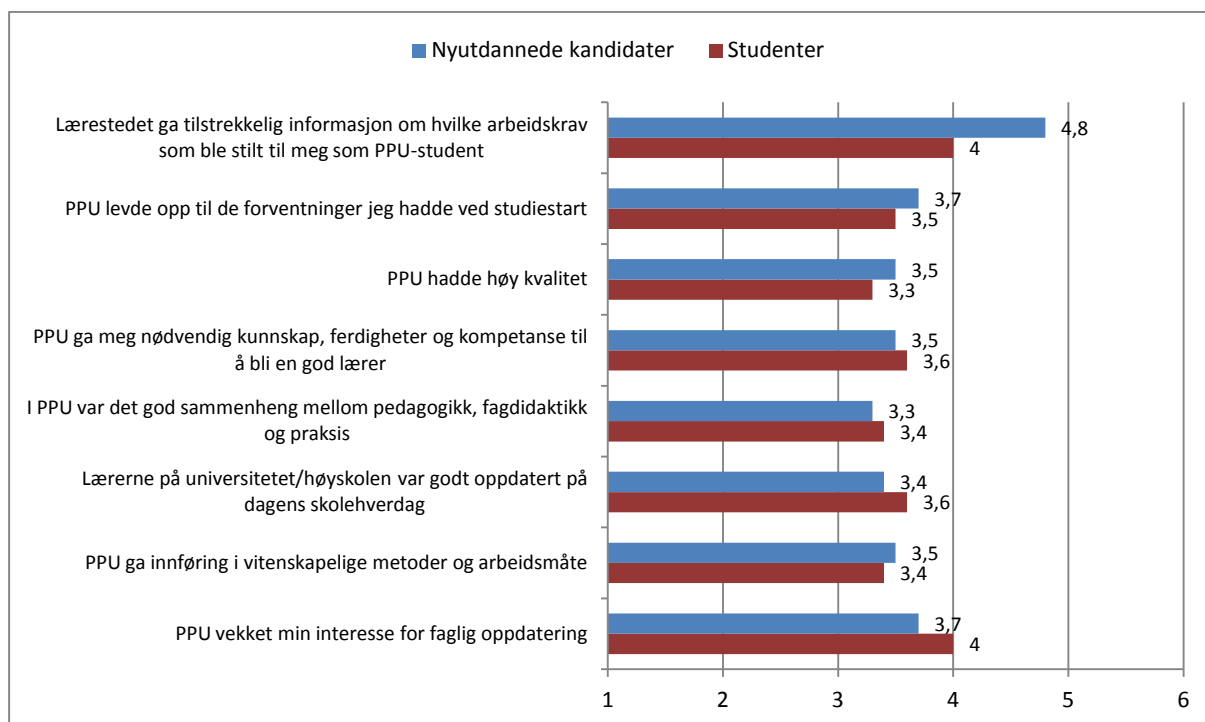
Inngikk/inngår obligatoriske arbeidskrav som en del av PPU, for eksempel innlevering av skriftlige oppgaver eller muntlige presentasjoner?		
	Nyutdannede kandidater	Studenter
Ja	99 %	100 %
Nei	0 %	0 %
Vet ikke	1 %	0 %
Totalt antall svarende	878	245

4.2 Utdanningskvalitet og relevans

For å se nærmere på respondentenes overordnede oppfatninger av PPU's kvalitet og relevans for å arbeide som lærer i skolen, ble de bedt om å ta stilling til en rekke påstander ved å angi svaralternativer fra 1 (helt uenig) til 6 (helt enig). Resultatene som er oppsummert i figur 1-3 viser respondentenes meninger om innholdet i påstandene. I figurene angis graden av enighet med en gjennomsnittsscore, som representerer det gjennomsnittlige svaret til hver av de to respondentpopulasjonene.

Figur 4.1 viser resultatene for overordnede spørsmål om utdanningskvalitet og relevans. Mest fornøyd er respondentene med påstanden om at lærestedet ga tilstrekkelig informasjon om hvilke arbeidskrav som ble stilt dem, der den gjennomsnittlige scoren er 4,8 for nyutdannede og 4,0 for studenter. De er også ganske positive til påstanden om at PPU vekket deres interesse for faglig oppdatering (3,7 for nyutdannede og 4,0 for studenter). For de øvrige påstandene ligger den gjennomsnittlige scoren omkring 3,5, altså «midt på treet» i forhold til den skalaen som er benyttet. Det gjelder spørsmål om utdanningens kvalitet, oppfyllelse av forventninger, og hvorvidt PPU ga dem forutsetninger til å bli gode lærere. Det samme gjelder spørsmål om sammenheng i utdanningen, hvorvidt lærerne på PPU er oppdatert på dagens skole og om PPU ga innføring i vitenskapelige metoder og arbeidsmåter. De nyutdannede kandidatene og studentene gir svært lik gjennomsnittlig score til disse påstandene.

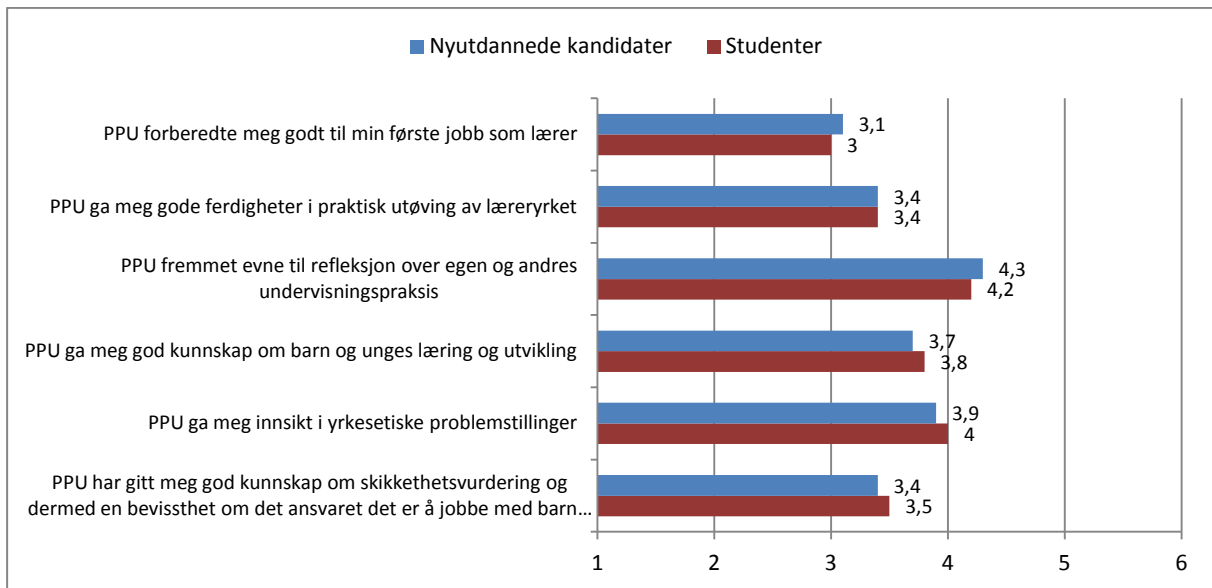
Resultatet viser at de ikke opplever at det er spesielt god sammenheng mellom hovedelementene i utdanningen, pedagogikk, fagdidaktikk og praksis. Sammenstilling av informasjon fra undersøkelsens fritekstsvar og intervjuene indikerer at det særlig er to områder med svak sammenheng. For det første savner respondentene tydeligere integrering av «det praktiske ved å være lærer» og den teoretiske delen av utdanningen. De mener at undervisningen i pedagogikk og fagdidaktikk i større grad burde ta utgangspunkt i praktiske og reelle forhold hentet fra skolehverdagen. Det kom fram både gjennom fritekstsvar og intervjuer at lærernes manglede kunnskap om skolehverdagen oppleves som et hinder for bruk av realistiske eksempler og case som kunne øke relevansen i undervisningen. For det andre etterlyses sterkere samspill og koordinering mellom pedagogikk og fagdidaktikk for å motvirke repetisjon og overlapping.

Figur 4.1. Respondentenes oppfatninger av overordnede spørsmål om utdanningskvalitet og relevans. 1- Helt uenig; 6- Helt enig.

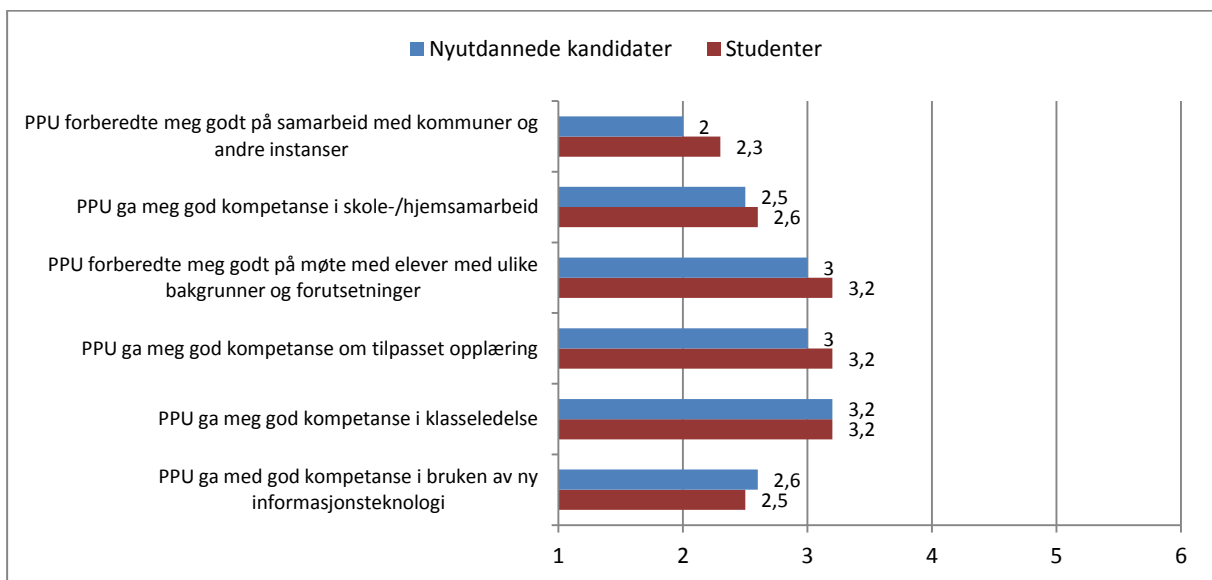
Figur 4.2 viser resultatene for et utvalg spørsmål om hvor godt PPU forbereder til læreryrket. Mest positivt ser respondentene på spørsmålet om PPU fremmet deres evne til refleksjon over egen og andres undervisningspraksis (nyutdannede: 4,3/studentene: 4,2). De har også gitt svar på den positive siden av skalaen på spørsmål om PPU ga god kunnskap om barn og unges læring og utvikling (3,7/3,8), og innsikt i yrkesetiske problemstillinger (3,9/4,0). På spørsmålet om PPU har gitt dem god kunnskap og skikkethetsvurdering og bevissthet om det ansvaret det er å jobbe med barn og unge, ligger svarene litt i underkant av middelveien med gjennomsnittsscore på henholdsvis 3,4 og 3,5 for nyutdannede og studenter. Intervjuene og fritekstsvarene tyder på at relativt mange av respondentene mener at det er for lett å bli skikkethetsvurdert slik ordningen i dag praktiseres, ved at det legges for stor vekt på tekniske forhold som oppmøte og obligatoriske innleveringer og for lite vekt på ansvarlighet, kunnskap og profesjonalitet.

Svakest og under middelveien på 3,5 scorer spørsmålene om hvorvidt PPU forberedte godt til første jobb som lærer (3,0 for nyutdannede og 3,1 for studenter) og ga gode ferdigheter i praktisk utøving av læreryrket (3,4 for både nyutdannede og studenter). Undersøkelsenes fritekstsvarene og intervjuene indikerer at disse områdene oppfattes som de mest alvorlige manglene ved PPU. Respondentene savner opplæring i det å være lærer og trening som kan gi dem større grad av profesjonalitet i læreryrket. De mener at disse manglene går igjen i alle elementer i utdanningen, pedagogikk, fagdidaktikk og praksisopplæring. Samtidig mener de at behovet for profesjonell kunnskap og kompetanse ikke dekkes fordi de tre hovedelementene i utdanningen er for fragmentert og i for stor grad foregår separat. I ett av intervjuene ble det pekt på at manglende profesjonsopplæring og veiledning tar bort noe av fagligheten ved det å være lærer. Det ble også sagt at det bidrar til å opprettholde myten om at det å bli en god lærer ikke kan læres men isteden avhenger av personlighet.

Figur 4.2. Respondentenes oppfatninger om hvor godt de ble forberedt til læreryrket. 1- Helt uenig; 6- Helt enig.

Figur 4.3 viser svarene på mer detaljerte spørsmål om respondentenes synspunkter på PPU's relevans i forhold til et utvalg praktisk pedagogiske utfordringer som lærerne møter i dagens skole. Jevnt over gir de gjennomsnittlige scorene uttrykk for en kritisk holdning. Mest kritisk er de til spørsmålene om PPU forberedte dem godt på samarbeid med kommuner og andre instanser (2,0 for nyttdannede og 2,3 for studenter), ga dem god kompetanse i skole-/hjemmsamarbeid (2,5/2,6) og i bruken av ny informasjonsteknologi (2,6/2,5). De er også relativt kritiske til om PPU forberedte dem på å møte elever med ulike bakgrunner og forutsetninger (3,0/3,2), ga dem god kompetanse om tilpasset opplæring (3,0/3,2) og om PPU ga dem god kompetanse i klasseledelse (3,2/3,2).

Figur 4.3. Respondentenes oppfatninger om hvor godt de ble forberedt på praktisk pedagogiske utfordringer i skolehverdagen. 1- Helt uenig; 6- Helt enig.

Fritekstsvarene og intervjuene bekreftet at de ikke opplevde at disse kompetanseområdene ble dekket i særlig grad. Flere av de som ble intervjuet fortalte at når de hadde forsøkt å ta opp slike spørsmål til diskusjon i undervisningen i pedagogikk eller fagdidaktikk, ble det vist til at dette ikke hørte hjemme i

teoriundervisningen men var en del av praksisfeltet. Samtidig fortalte de at dette i liten grad var en del av det strukturerte opplegget i praksisopplæringen. Det ble også vist til at mange praksislærere opplevde et stort tidspress og at det derfor var liten anledning til å diskutere slike spørsmål med praksislærerne. En stor andel av undersøkelsens fritekstsvaer argumenterte for at dette hadde sammenheng med at lærerne på PPU i for liten grad hadde oppdatert undervisningserfaring fra skoleverket og derfor ikke evnet å relatere undervisningen til de praktisk-pedagogiske utfordringene de nyutdannede lærerne møter i dagens skolehverdag. Denne holdningen ble også bekreftet gjennom intervjuene.

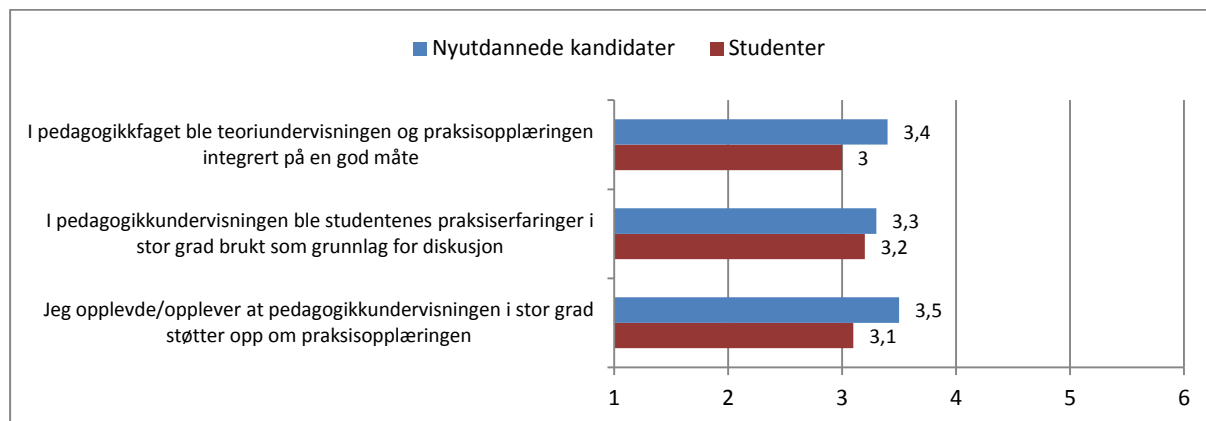
PPU består av tre hovedelementer, pedagogikk, fagdidaktikk og praksisopplæring. På spørsmål om hvilken del av studiet respondentene har hatt mest nytte av, framgår det at flertallet opplever fagdidaktikk og praksisopplæring som mest nyttig (tabell 4.3). Blant de nyutdannede kandidatene har 60 % oppgitt fagdidaktikk og 69 % praksisopplæring som mest nyttig. Blant studentene er de tilsvarende tallene henholdsvis 65 % og 58 %. En mindre andel av både de nyutdannede og studentene oppgir at de har hatt mest nytte av pedagogikken (27 % og 33 %).

Tabell 4.3. Opplevelsen av pedagogikkens, fagdidaktikkens og praksisopplæringens nytteverdi.

Hvilke(n) del(er) av studiet har du hatt mest nytte av? (du kan velge mer enn ett alternativ)		
	Nyutdannede kandidater	Studenter
Pedagogikk	27%	33%
Fagdidaktikk	60%	65%
Praksisopplæring	69%	58%
Vet ikke	4%	6%
Totalt antall svarende	860	239

5 Pedagogikkfagets praksisrelevans

I spørreundersøkelsen ble respondentene bedt om å ta stilling til tre påstander som på ulike måter belyser deres syn på pedagogikkfagets praksisrelevans og integrering av teori og praksis i pedagogikkfaget. Figur 5.1 viser at respondentene er noe kritiske til disse påstandene. Scoren varierer mellom 3,3-3,5 for de nyutdannede kandidatene og 3,0-3,2 for studentene.

Figur 5.1. Respondentenes oppfatninger av pedagogikkfagets praksisrelevans. 1- Helt uenig; 6- Helt enig.

Undersøkelsen ga respondentene mulighet til i fritekst å angi hvilke konkrete elementer de i størst grad savnet i studiet, og svært mange av svarene omhandlet pedagogikkfagets relevans. Beskrivelsene varierte fra «fullstendig irrelevant» og «virkelighetsfjernt» på den mest negative siden, til «interessant i seg selv» og «noe en lærer bør ha grunnleggende kjennskap til» på den mest positive siden. Flertallet av disse svarene uttrykte likevel at de opplevde pedagogikkundervisningen som lite relevant for den jobben de skal gjøre som lærere.

Inntrykket av studenters og nyutdannedes negative syn på pedagogikkfaget i PPU ble styrket i intervjuene, og noen synspunkter gikk igjen. For det første fortalte de nyutdannede lærerne at pensum og undervisningen i pedagogikk hadde fokus på filosofisk pedagogikk og skolehistorie. De synes det var vanskelig å se hvordan de kunne bruke denne kunnskapen i planlegging og gjennomføring av egen undervisning. Følgende sitat kan dekke en rekke av de synspunkter som kom fram i fritekstsvar og intervjuer: «I pedagogikken er det mer fokus på å kunne sitere Piaget og Vygotsky enn hvordan vi som lærere kan bruke deres teorier i planleggingen og gjennomføringen av egen undervisning». For det andre ga en stor del av de som ble intervjuet uttrykk for at den grunnleggende læringspsykologien i for stor grad var rettet mot barn og i for liten grad mot ungdom og unge voksne. Det siste ville være mer relevant for flertallet av lærere med PPU, som helst ønsker å jobbe på ungdomstrinnet og videregående skole. For det tredje ble pedagogikkundervisningen i liten grad brukt til å diskutere og analysere de praktisk-pedagogiske utfordringer som lærerne står overfor i skolehverdagen. To eksempler som ble gjentatt av flere er at «lærerne i pedagogikk viste til viktigheten av å legge til rette for tilpasset opplæring, men det ble ikke gitt eksempler på hvordan dette kunne gjøres» og at «lærerne i pedagogikk uttrykte at variert bruk av undervisningsformer er viktig for å holde på elevenes interesse, men det ble ikke snakket om hvordan vi kunne bruke ulike undervisningsformer».

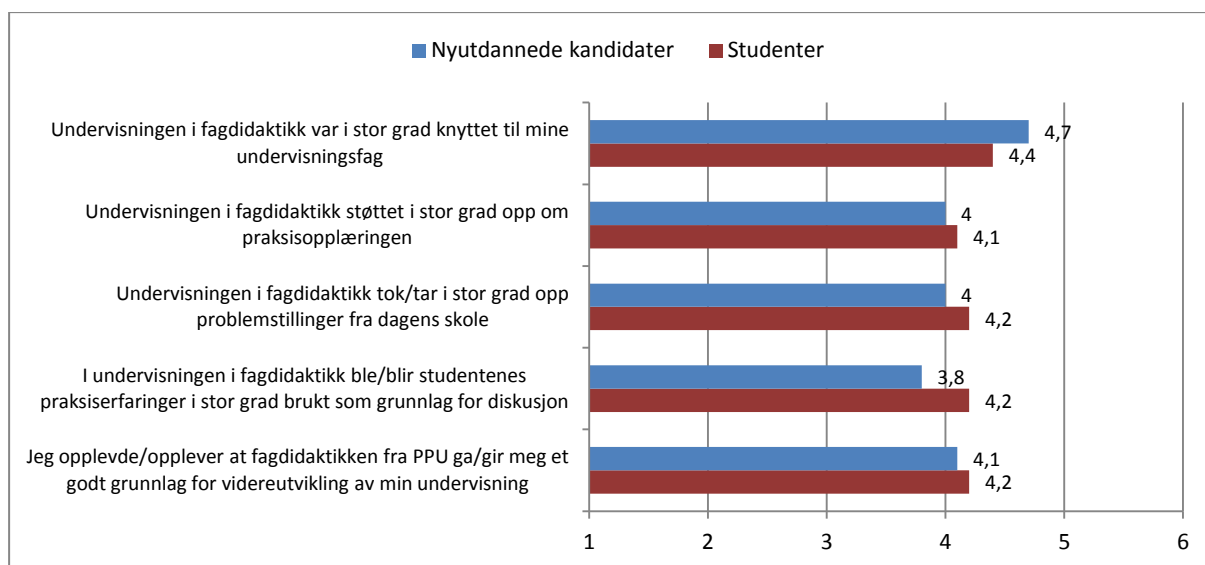
Blant de nyutdannede og studentene som ble intervjuet var det en klar tendens til at pedagogikkfagets relevans ble oppfattet ulikt avhengig av deres erfaring som lærere før de startet på PPU. De med flere års erfaring var mer kritiske og la vekt på at de opplevde faget som lite relevant for å løse utfordringer

i skolehverdagen. De som startet PPU direkte etter fagstudiene uttrykte i større grad at de vurderte grunnleggende teoretisk kunnskap som viktig for deres utvikling som lærere. De hadde også en noe mer positiv oppfatning av pedagogikkfagets relevans.

På spørsmål om hvordan pedagogikkundervisningen kunne gjøres mer relevant, svarte flertallet av de som ble intervjuet at pedagogikken burde inneholde en vesentlig større komponent med teoretiske betraktninger og diskusjoner omkring praktiske utfordringer i skolehverdagen. De var særlig opptatt av at pedagogikkfaget burde omhandle teorier og metoder for klasseledelse, hvordan skape et godt læringsmiljø og motvirke mobbing i klassen, hvordan læreren gjennom en pedagogisk innfallsvinkel kan lykkes med å legge til rette for tilpasset opplæring og engasjere alle elevene i klassen, og metoder for å utarbeide vurderingskriterier og karaktersetning. I spørreundersøkelsen ble det spurt om PPU forberedte på ulike praktisk-pedagogiske utfordringer i skolehverdagen (figur 4.3). Spørsmålene om om hvorvidt PPU ga kompetanse i bruken av ny informasjonsteknologi, tilpasset opplæring, skole-hjem-samarbeid, samarbeid med kommuner og andre instanser og møte med elever med ulike bakgrunner og forutsetninger, scoret svært lavt. Det mindretallet av nyutdannede som i intervju sa at de opplevde pedagogikkfaget som relevant for arbeidet med planlegging og gjennomføringen av egen undervisning, viste til at pedagogikken omhandlet nyere teorier og forskning på de praktisk-pedagogiske utfordringene lærerne opplever i skolehverdagen.

6 Fagdidaktikkens relevans

Spørreundersøkelsen inneholdt fem spørsmål om fagdidaktikkens relevans. Respondentenes oppfatninger vises i figur 6.1. Gjennomgående er både de nyutdannede kandidatene og studentene relativt positive til fagdidaktikken. Mest positivt scorer påstanden om at undervisningen i fagdidaktikk i stor grad var knyttet til deres undervisningsfag, med gjennomsnittlige score på 4,7 og 4,4 for henholdsvis nyutdannede og studenter. For de øvrige påstandene ligger den gjennomsnittlige scoren mellom 3,8 og 4,2 som også er på den positive siden av skalaen. Minst positivt scorer påstandene om at undervisningen i fagdidaktikk i stor grad tar opp problemstillinger fra dagens skole og at studentenes praksiserfaringer i stor grad blir brukt som grunnlag for diskusjon.

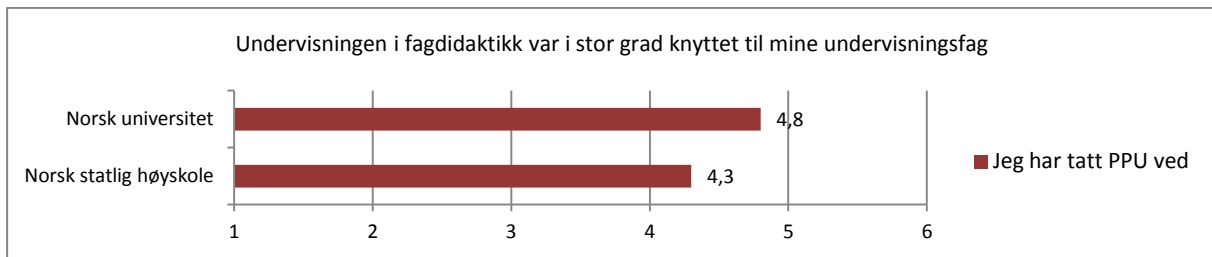
Figur 6.1. Respondentenes oppfatninger om fagdidaktikkens relevans. 1- Helt uenig; 6- Helt enig.

Respondentene (i spørreundersøkelsen) svarer overveiende positivt på spørsmålet om undervisningen i fagdidaktikk i stor grad var knyttet til deres undervisningsfag. Samtidig er det en andel på til sammen 17 % av de nyutdannede kandidatene og 24 % av studentene som har gitt negative svar (svaralternativ 1-3) på spørsmålet om undervisningen i fagdidaktikk i stor grad var knyttet til deres undervisningsfag (tabell 6.1.).

Tabell 6.1. Svarfordeling blant respondentene på spørsmål om fagdidaktikken i stor grad var knyttet til deres undervisningsfag.

Undervisningen i fagdidaktikk var i stor grad knyttet til mine undervisningsfag						
Svaralternativ	1	2	3	4	5	6
nyutdannede kandidater	4 %	6 %	7 %	19 %	28 %	36 %
studenter	6 %	8 %	10 %	16 %	31 %	26 %

Nyutdannede fra høyskoler svarte mer negativt på dette spørsmålet enn kandidater fra universiteter (figur 6.2). En tilsvarende forskjell mellom universitetene og høyskolene ble også funnet for studentrespondentene.

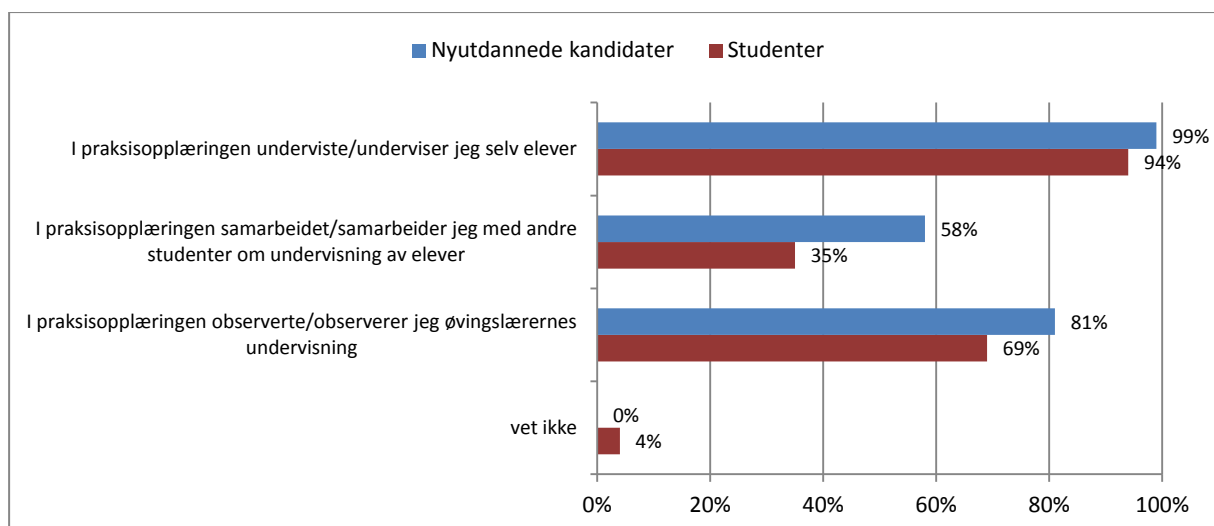
Figur 6.2. De nyutdannede kandidatenes oppfatning av om fagdidaktikken i stor grad var knyttet til deres undervisningsfag og ved hvilken institusjonstype de tok PPU. 1- Helt uenig; 6- Helt enig.

Intervjuene og fritekstsvarene i spørreundersøkelsen bekreftet at respondentene i hovedsak var tilfredse med fagdidaktikkens relevans. En vanlig grunn var at *«fagdidaktikken føltet nyttig fordi den var fokusert mot faget mitt og konkrete undervisningssituasjoner»*. Men en del gav uttrykk for at fagdidaktikken i større grad burde rettes mot det enkelte faget. Flere savnet også sterkere fokus på hvordan læreren kan løse praktiske utfordringer i skolehverdagen, slik som vurdering og karaktersetting, tilbakemeldinger til elevene og metoder for tilrettelegging av tverrfaglige prosjekter. En utfordring som ble påpekt i flere fritekstsvare og intervjuer var at nivåforskjeller blant studentene begrenset mulighetene for å oppnå et høyt nivå på undervisningen. Som eksempel ble det av enkelte uttrykt at *«for stor del av undervisningen i fagdidaktikk var repetisjon om fag og ikke hvordan man lærer bort faget»*.

7 Praksisopplæringen

7.1 Praksisformer

For å kartlegge hva slags type undervisningspraksis respondentene hadde hatt erfaring med i praksisopplæringen, ble de spurt om de hadde fått erfaring med å undervise på egen hånd eller i samarbeid med andre studenter, og om de hadde observert øvingslærernes undervisning (observasjonspraksis). Så godt som alle de nyutdannede kandidatene oppga at de i praksisopplæringen hadde undervist elever på egen hånd (99 %), mens den tilsvarende andelen blant studentene er 94 % (figur 7.1). Flertallet hadde også erfaring fra observasjonspraksis (henholdsvis 81 % og 69 %). Samarbeid med andre studenter om undervisning synes å være noe mindre brukt som del av praksisopplæringen. 58 % av de nyutdannede kandidatene og 35 % av studentene oppga at de hadde erfaring med dette. Andelen studenter som hadde erfaring med de ulike typene undervisningspraksis ligger noe lavere enn for de nyutdannede kandidatene. Dette har trolig sammenheng med at studentene enda ikke hadde gjennomført hele praksisopplæringen fordi de fortsatt var i studiet da undersøkelsen ble besvart.

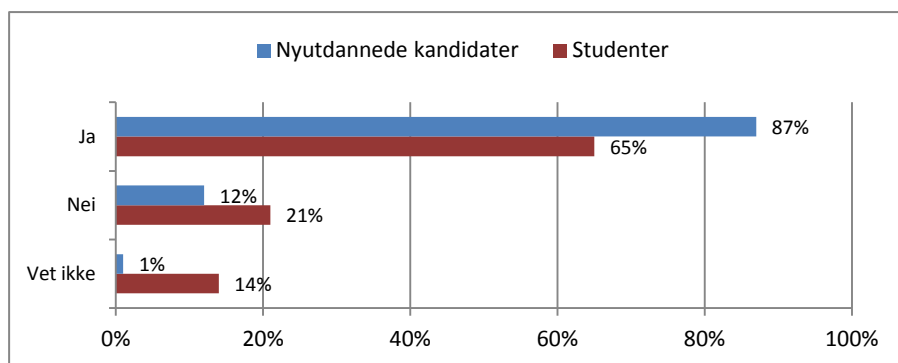

Figur 7.1. Kartlegging av respondentenes erfaringer med ulike typer undervisningspraksis i praksisopplæringen.

Resultatene fra intervjuene med nyutdannede og studenter indikerer at praksisopplæringen som oftest deles i to praksisperioder. Typisk inneholder den første delen mer observasjonspraksis, mens den siste delen i større grad inneholder egen undervisning. Både de nyutdannede kandidatene og studentene som ble intervjuet uttrykte at denne måten å organisere praksisopplæringen på fungerte godt. De ga også uttrykk for at observasjonspraksis var viktig og nyttig. De som ikke hadde erfaring som lærere mente at observasjonspraksis kunne gi en «myk start» til praksisfeltet. Samtidig fortalte både de som hadde og de som ikke hadde undervisningserfaring fra tidligere at det var nyttig å kunne observere og tilegne seg det de oppfattet som god praksis av andre erfarne lærere, men også like viktig, observasjon av det de oppfattet som mindre god praksis som utgangspunkt for kritisk refleksjon og bevisstgjøring av egen undervisningspraksis. Et interessant poeng som dukket opp i flere intervjuer var at de som ikke hadde hatt observasjonspraksis som en del av praksisopplæringen savnet dette. Disse var alle erfarne lærere som tok PPU på deltid og fikk anledning til å gjennomføre praksisopplæringen i egen klasse der de underviste til daglig.

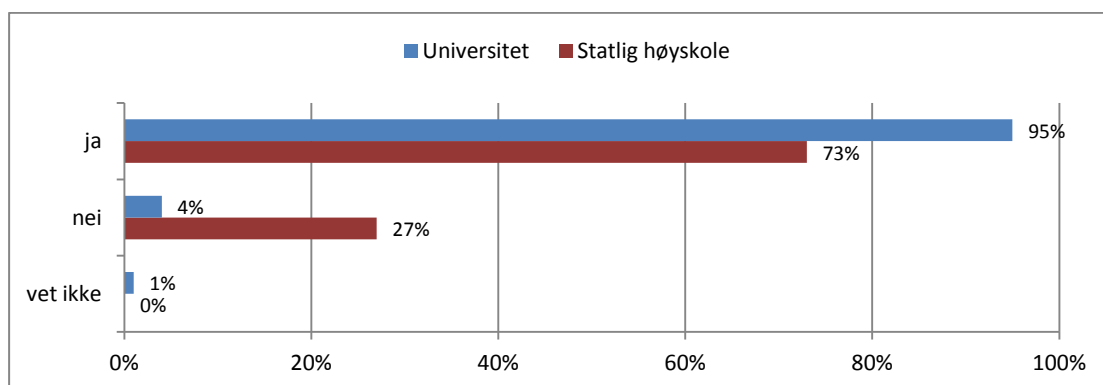
7.2 Omfanget av praksisbesøk fra lærere ved universitet eller høyskole

Det ble også undersøkt om respondentene hadde fått praksisbesøk av lærere ved universitetet eller høyskolen (figur 7.2). 87 % av de nyutdannede kandidatene og 65 % av studentene svarte bekreftende på dette spørsmålet. Andelen som svarte «ja» blant studentene er lavere enn blant de nyutdannede kandidatene. Samtidig er andelen som svarte «vet ikke» betydelig høyere blant studentene enn blant de nyutdannede kandidatene. Dette har trolig sammenheng med at studentene fortsatt var i studiet når undersøkelsen ble besvart og at de derfor ikke hadde gjennomført hele praksisopplæringen.

Figur 7.2. I praksisperioden(e) fikk/får jeg praksisbesøk av lærer(e) ved universitetet/høyskolen

Hvorvidt respondentene fikk praksisbesøk av lærere fra utdanningsinstitusjonen HU varierer noe avhengig av om de tok PPU ved en statlig høyskole eller et universitet. Figur 7.3 viser at 95 % av de som tok PPU ved universitetene har oppgitt at de fikk praksisbesøk. For de som tok PPU ved de statlige høyskolene er prosentandelen mindre (73 %). En tilsvarende forskjell finnes også blant studentrespondentene. 88 % av de som tar PPU ved universitetene oppga at de hadde fått praksisbesøk, mens det tilsvarende tallet for de som tar utdanningen ved de statlige høyskolene er 48 %.

Figur 7.3. Sammenligning av om de nyutdannede kandidatene i praksisperioden(e) fikk praksisbesøk av lærer(e) ved universitetet/høyskolen og hvorvidt de tok PPU ved en statlig høyskole eller et universitet. Antall svarende: statlig høyskole – 223; universitet – 584.

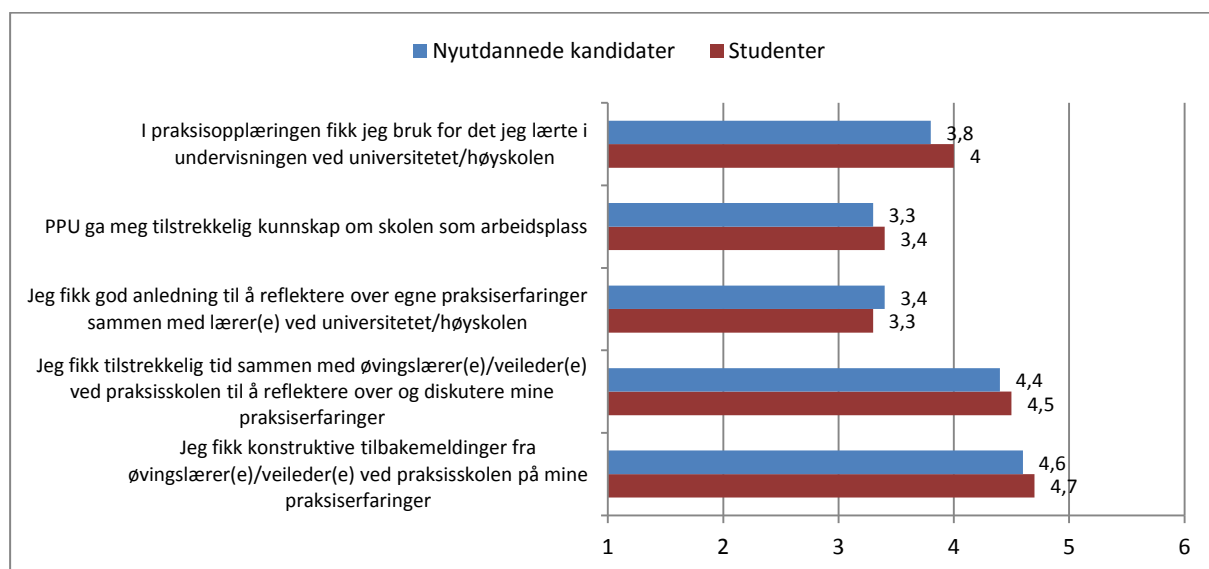
Hvorvidt respondentene fikk praksisbesøk av lærere fra høyskolen/universitetet varierer også noe avhengig av om de tok PPU på hel- eller deltid. Blant de nyutdannede kandidatene har 95 % av de som tok utdanningen på heltid svart at de fikk praksisbesøk, mens andelen er 77 % blant de som tok PPU

på deltid. Forskjellen skyldes trolig at det kan være vanskelig og ressurskrevende for institusjonene å besøke studenter som har praksis på egen arbeidsplass langt unna lærestedet.

7.3 Praksisopplæringens relevans

Respondentene ble også bedt om å ta stilling til ulike påstander om praksisopplæringens relevans og den oppfølgingen de fikk fra universitetet/høyskolen og praksisskolene. De er moderat positive til at de i praksisopplæringen fikk bruk for det de lærte i undervisningen pedagogikk og fagdidaktikk ved universitetet/høyskolen (figur 7.4). Den gjennomsnittlige scoren for de nyutdannede kandidatene er 3,8 og for studentene er den 4,0. Resultatene vist i figur 5.1 og 6.1 tyder på at dette først og fremst skyldes at de opplever fagdidaktikken som praksisrelevant. Dette ble bekreftet i intervjuene, der flertallet ga uttrykk for at temaene de jobbet med i fagdidaktikken i større grad enn pedagogikken opplevdes som relevant for planlegging og gjennomføring av undervisning. De var imidlertid ikke sikre på at utdanningen ga dem tilstrekkelig kunnskap om skolen som arbeidsplass. Gjennomsnittsscoren på dette spørsmålet for nyutdannede og studenter er henholdsvis 3,3 og 3,4. Flere av de som ble intervjuet opplevde at utdanningen ikke utviklet deres profesjonelle identitet som lærer eller forberedte dem godt nok på skolehverdagen. Dette samsvarer i stor grad med resultatene vist i figur 4.3. I intervjuene ble det pekt på at disse temaene ikke er forankret verken i pedagogikken, fagdidaktikken eller praksisopplæringen og at de tre elementene i utdanningen foregår separat. De mente dette gjorde at temaene ikke kommer tydelig nok fram i utdanningen.

Respondentene er positive til den oppfølgingen de har fått fra øvingslærere ved praksisskolene (figur 7.4). De fikk både tilstrekkelig tid sammen med øvingslærer(e)/veileder(e) til å diskutere og reflektere over praksiserfaringer og konstruktive tilbakemeldinger på sine praksiserfaringer. Den gjennomsnittlige scoren for disse spørsmålene ligger rundt 4,5 for både nyutdannede og studenter. De er derimot noe kritiske til i hvilken grad de fikk anledning til å reflektere over egne praksiserfaringer sammen med lærer(e) ved universitetet/høyskolen. Her ligger den gjennomsnittlige scoren rundt 3,3.

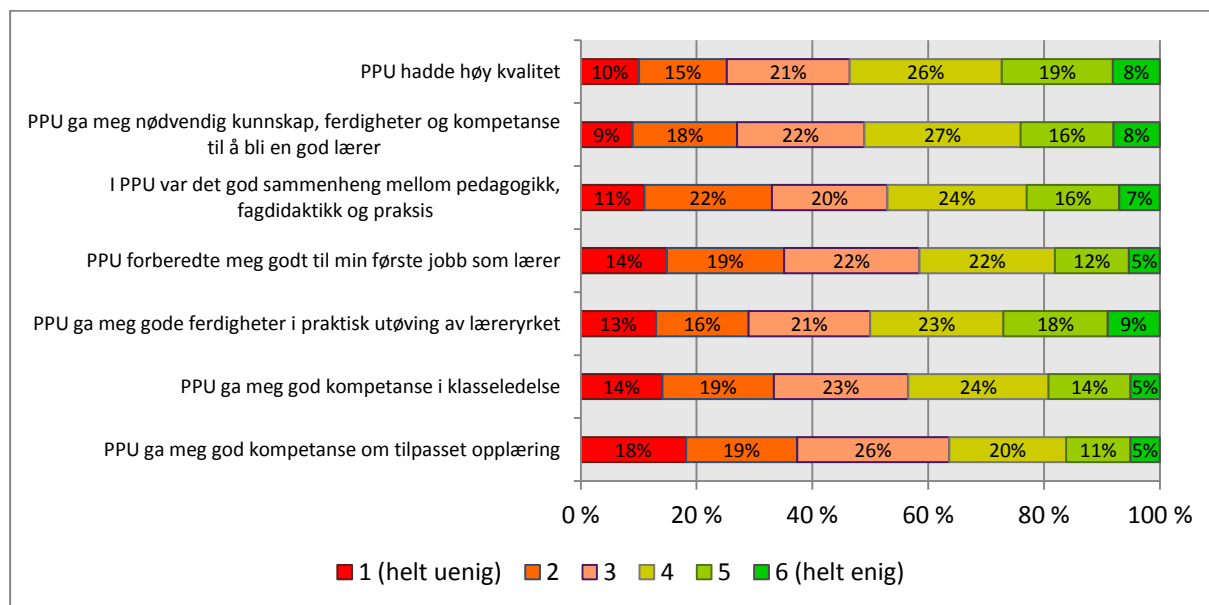
Figur 7.4. Respondentenes oppfatninger av praksisopplæringens kvalitet og relevans. 1 - Helt uenig; 6- Helt enig.

Intervjuene og fritekstsvarene bekreftet resultatene om praksisopplæringen fra spørreundersøkelsen. Når det gjelder forslag til forbedringer er det tre forhold som gjennomgående ble trukket fram. Det

første er at mange ønsker seg mer praksis for å motvirke det såkalte «praksissjokket», særlig de som ikke hadde betydelig erfaring som lærere før de startet på PPU. Mange nevner at observasjonspraksis kan være et nyttig virkemiddel som stimulerer til refleksjon over egen og andres undervisningspraksis. For det andre savner de forberedelser til praksis ved høyskolen/universitetet, f.eks. planlegging av praksisundervisningen og utarbeiding undervisningsopplegg med varierte metoder. Dette henger i stor grad sammen med kritikken som går igjen i undersøkelsen om at PPU i for liten grad forbereder studentene til å løse praktisk pedagogiske utfordringer de vil møte i skolehverdagen. For det tredje mener de at praksisopplæringen og samarbeidet mellom universitetet/høyskolen og praksisskolene i mye større grad bør kvalitetssikres. De peker på at praksisopplæringen i altfor stor grad preges av de enkelte praksisveiledernes tid og engasjement og deres – ofte mangelfulle - faglige kunnskaper om pedagogikk og fagdidaktikk. For intervjuobjektene framsto det derfor som tilfeldig hvorvidt praksis var lagt opp med tanke på å trekke inn kunnskapen fra teoriundervisningen i pedagogikk og fagdidaktikk. Flere fortalte også at de hadde opplevd at praksisveilederne ved praksisskolene hadde for liten tid til å engasjere seg i studentenes praksisopplæring på en skikkelig måte, og at de i enkelte tilfeller hadde følt seg mer som avlaster enn som studenter i praksis.

8 Variasjoner innen respondentpopulasjonene

Et gjennomgående trekk er at de nyutdannede kandidatenes og studentenes svar viser stor spredning. Der de er bedt om å ta stilling til spørsmål og påstander på en skala fra 1-6 er alle svarkategoriene brukt. Dette er vist for et utvalg av spørsmålene til nyutdannede i figur 8.1. Svarfordelingene for samtlige spørsmål er vist i [vedlegg 2](#).

Figur 8.1. Figuren viser de nyutdannede kandidatenes bruk av skalaen for svaralternativer fra 1 (helt uenig) til 6 (helt enig) for et utvalg spørsmål i undersøkelsen.

Den store graden av spredning indikerer for det første at oppfatningene av kvalitet og relevans kan ha sammenheng med hvilken institusjon de har tatt PPU. For det andre indikerer det at de som tar PPU utgjør en heterogen gruppe med ulike bakgrunner, forutsetninger, målsettinger og forventninger til utdanningen. Flere av bakgrunnsvariablene som ble innhentet i undersøkelsen viser systematiske sammenhenger med oppfatningene av PPU-kvalitet og relevans. Vi finner at oppfatningene av PPU-kvalitet og relevans avhenger av utdanningsbakgrunn, motivasjon og begrunnelse for valg av lærested for PPU, lærererfaring og, for nyutdannede kandidater også om de fikk profesjonsveiledning av erfarne lærere i sin første lærerjobb. Opplevelsen av utdanningens faglige nivå er også en faktor som har sammenheng med oppfatningene av kvalitet og relevans.

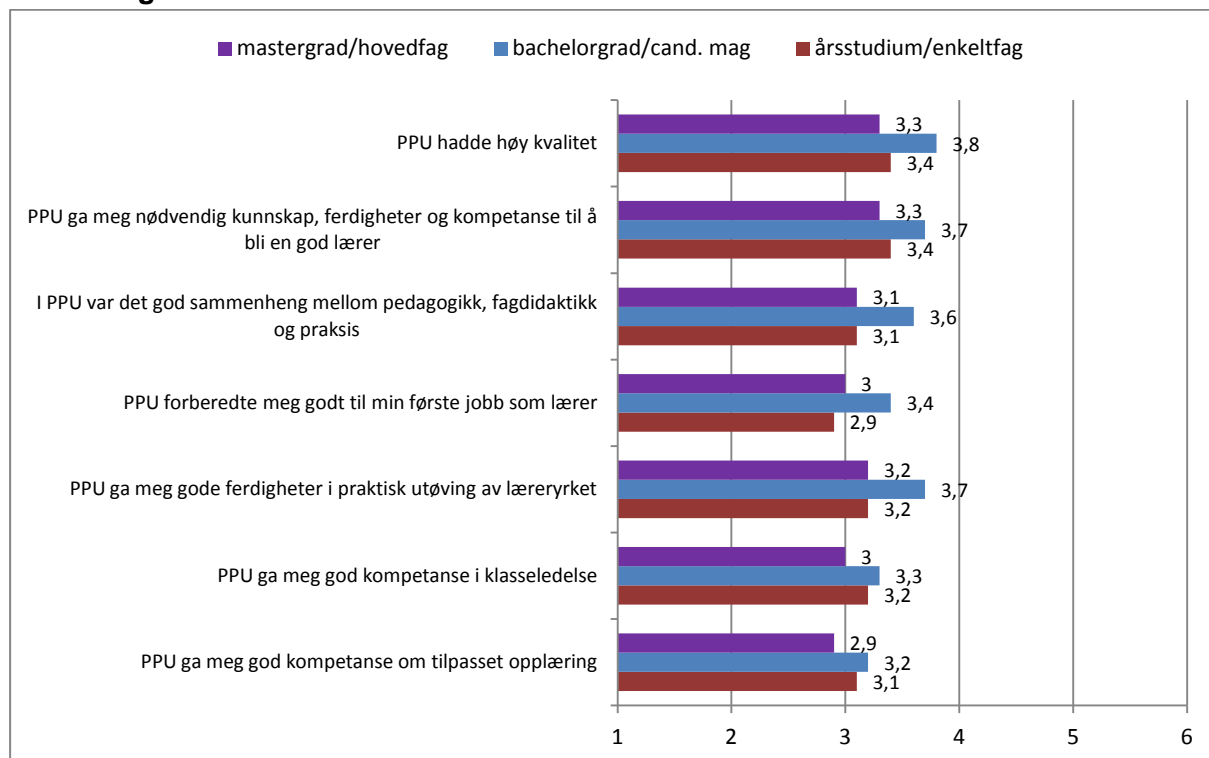
Samtidig er det flere av bakgrunnsvariablene som ikke viser betydelige sammenhenger med respondentenes oppfatninger av kvalitet og relevans. Disse dreier seg om kjønn, alder, om de jobber som lærere eller ikke og hvorvidt de har tatt/tar PPU på hel- eller deltid.

8.1 Utdanningsnivå

Figur 8.2 viser hvordan de nyutdannede kandidatenes syn på PPU-kvalitet og relevans varierer med nivået på fagutdanningen deres. Respondenter med bachelorgrad/cand. mag har svart mest positivt, mens respondenter med mastergrad/hovedfag har svart mest negativt. Respondenter med årsstudium/enkeltfag plasserer seg mellom disse gruppene. Kategorien ph.d./doktorgrad er ikke tatt med i denne sammenligningen fordi disse bare utgjør 3 % av respondentpopulasjonen for de nyutdannede kandidatene (se tabell 3.6). Figur 8.2 viser resultatene avhengig av nivået på respondentenes fagutdanning for et representativt utvalg av spørsmålene om kvalitet og relevans.

Tendensen er den samme for samtlige av disse spørsmålene (se kapittel 4, figur 4.1-4.3 for oversikt over alle spørsmålene). Tilsvarende resultater som vist i figur 8.2 for nyutdannede finner vi også for studentrespondentene.

Utdanningsnivå:

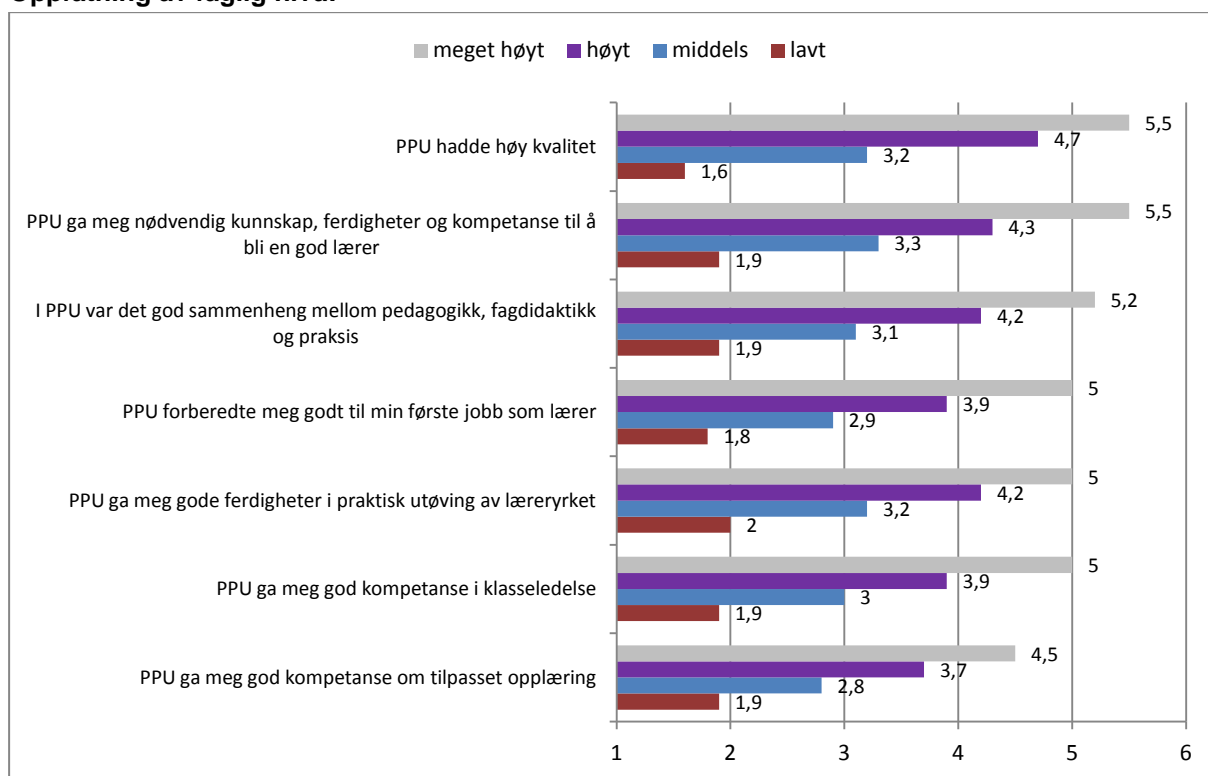
Figur 8.2. Sammenligning mellom de nyutdannedes oppfatninger av utvalgte spørsmål om PPU's kvalitet og relevans og nivået på deres fagstudium (høyeste oppgitte nivå). 1- Helt uenig; 6- Helt enig. Samtlige forskjeller mellom gruppene bachelorgrad/cand.mag og mastergrad/hovedfag er signifikante (på 5%-nivå eller lavere). Gruppen årsstudium/enkeltfag er ikke signifikant forskjellig fra de to andre gruppene.

Respondentenes syn på kvaliteten og relevansen til PPU viser ingen betydelige sammenhenger med hvilke(t) fag de har undervisningskompetanse i.

8.2 Oppfatninger av faglig nivå

Respondentenes oppfatning av det faglige nivået på PPU har stor betydning for deres syn på ulike sider ved PPU. Jo høyere de oppfatter det faglige nivået på PPU, jo mer positive er de til alle spørsmål om utdanningen. Dette er vist i figur 8.3 for et representativt utvalg av spørsmålene om utdanningens kvalitet og relevans for de nyutdannede kandidatene. De som oppfatter det faglige nivået som høyt eller meget høyt er vesentlig mer positive enn de som oppfatter det som middels. De som oppfatter det faglige nivået som lavt er gjennomgående misfornøyd med PPU's kvalitet og relevans.

Oppfatning av faglig nivå:

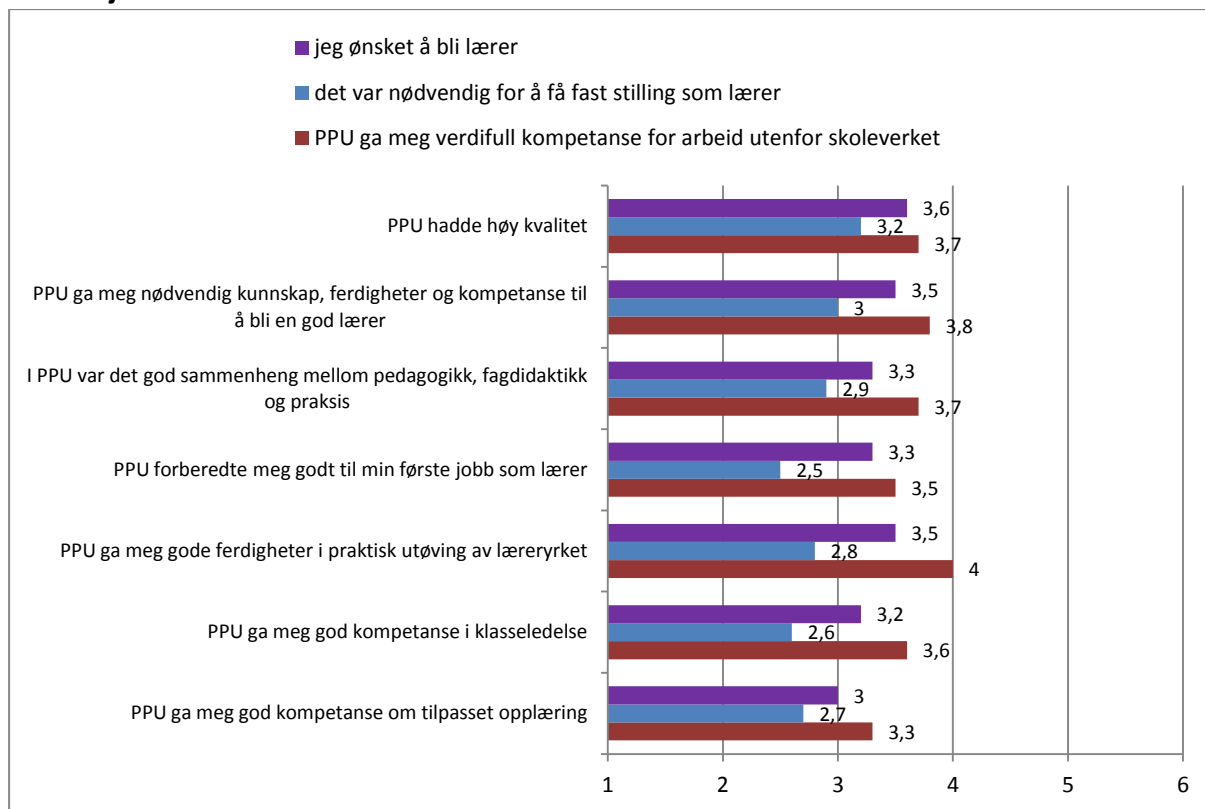
Figur 8.3. Sammenligning mellom de nyutdannedes oppfatninger av utvalgte spørsmål om PPU's kvalitet og relevans og hvordan de opplevde det faglige nivået på PPU. 1- Helt uenig; 6- Helt enig. Samtlige forskjeller mellom gruppene er signifikante på promillenivå, med unntak av forskjellene mellom gruppene «svært høyt» og «høyt» som ikke er signifikante for påstandene «PPU ga meg gode ferdigheter i praktisk utøving av læreryrket» og «PPU ga meg god kompetanse om tilpasset opplæring».

I og med at oppfatningene av utdanningens faglige nivå har så sterk sammenheng med deres oppfatninger av kvalitet og relevans, ble det undersøkt hvorvidt oppfatningene av faglig nivå hadde sammenheng med bakgrunnsvariablene om respondentene. Resultatet viste at det ikke er slike sammenhenger i materialet. Dette gjelder også for utdanningsnivå.

8.3 Motivasjon og begrunnelser for valg av lærested

Respondentenes motivasjon for å ta PPU og deres begrunnelser for valg av lærested har relativt stor betydning for deres syn på PPU's relevans og kvalitet. Dette er vist i figur 8.4 for et utvalg av spørsmålene. Mest positive er kandidatene som oppga at én årsak til at de tok PPU var forventningen om at utdanningen skulle gi verdifull kompetanse for arbeid utenfor skoleverket. De som oppga at én årsak var at PPU var nødvendig for å få fast stilling som lærere er mest kritiske. Forskjellen mellom disse gruppene er relativt stor. Den første gruppen gir på mange spørsmål en gjennomsnittlig score godt over middelverdien og synes derfor å være relativt fornøye, mens den andre gruppen på mange av de samme spørsmålene gir en gjennomsnittsscore noe under middelverdien og derfor synes å være noe misfornøye. De som har oppgitt at én årsak til at de tok PPU var at de ønsket å bli lærere gir en gjennomsnittsscore i mellom de to andre gruppene. Tilsvarende resultater som er vist i figur 8.4 for nyutdannede finner vi også for studentrespondentene.

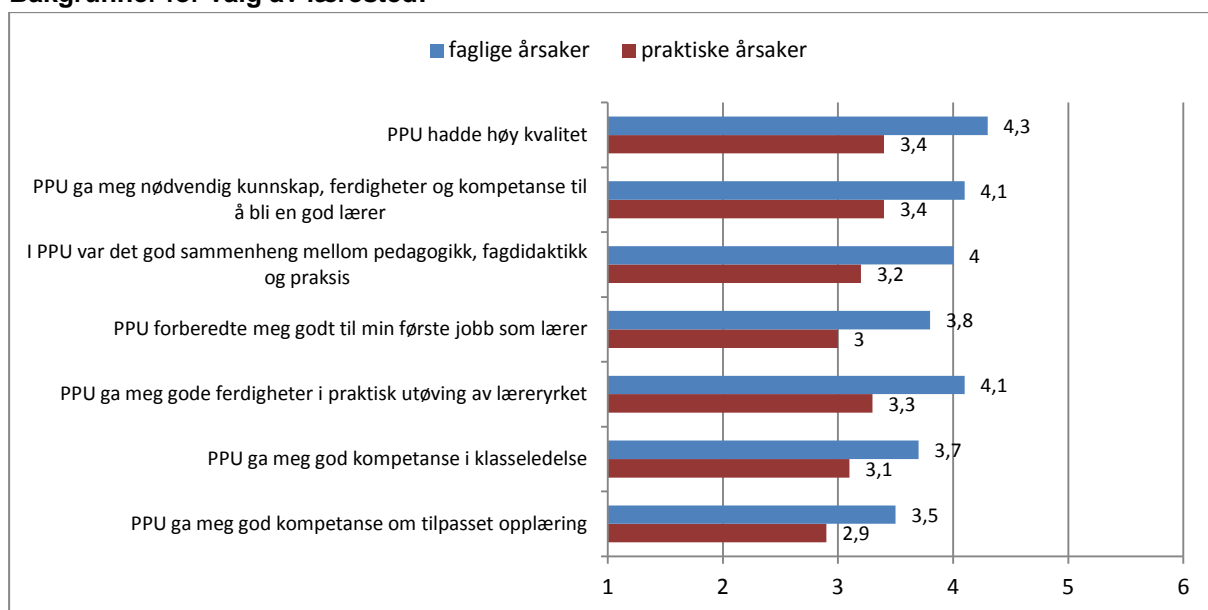
Motivasjonsfaktorer:

Figur 8.4. Sammenligning mellom de nyutdannede kandidatenes oppfatninger av utvalgte spørsmål om PPU's kvalitet og relevans og deres motivasjon for å ta PPU. De tre gruppene det skiller mellom inneholder unike individer, dvs. individer som har svart "Ja" på enten "Jeg ønsket å bli lærer" eller "Det var nødvendig for å få fast stilling som lærer" eller "PPU ga meg verdifull kompetanse for arbeid utenfor skoleverket". 1 = Helt uenig; 6 = Helt enig. Det er signifikante forskjeller (på 5%-nivå eller lavere) mellom alle gruppene på samtlige variabler med unntak av forskjellen mellom «jeg ønsket å bli lærer» og «det var nødvendig for å få fast stilling som lærer» for påstanden «PPU ga meg god kompetanse om tilpasset opplæring».

Figur 8.5 viser sammenhenger mellom de nyutdannede kandidatenes begrunnelser for valg av lærested og deres oppfatninger av PPU's kvalitet og relevans. Data for fordelingen av den totale respondentpopulasjonens begrunnelser for valg av lærested er oppsummert i tabell 3.10. I figur 8.5 er svaralternativene slått sammen til *faglige årsaker* og *praktiske årsaker*. *Faglige årsaker* omfatter svaralternativene: *lærestedets rennommé var godt; jeg hadde inntrykk av at lærestedets praksisopplegg var godt; jeg hadde inntrykk av at lærestedets fagdidaktikk var knyttet til mine undervisningsfag*. *Praktiske årsaker* omfatter svaralternativene: *jeg ønsket å fortsette på PPU ved samme lærested som jeg tok mine fagstudier; lærestedet lå i nærheten av min arbeidsplass/bosted; lærestedet tilbød deltidsstudier; lærestedet tilbød desentraliserte studier*. Figur 8.5 viser at de nyutdannede kandidatene som oppga at faglige årsaker hadde betydning for valg av lærested for PPU har en betydelig mer positiv holdning til PPU's kvalitet og relevans enn de som oppga at praktiske årsaker hadde betydning. Tilsvarende resultater som er vist i figur 8.5 for nyutdannede finner vi også for studentrespondentene.

Bakgrunner for valg av lærested:

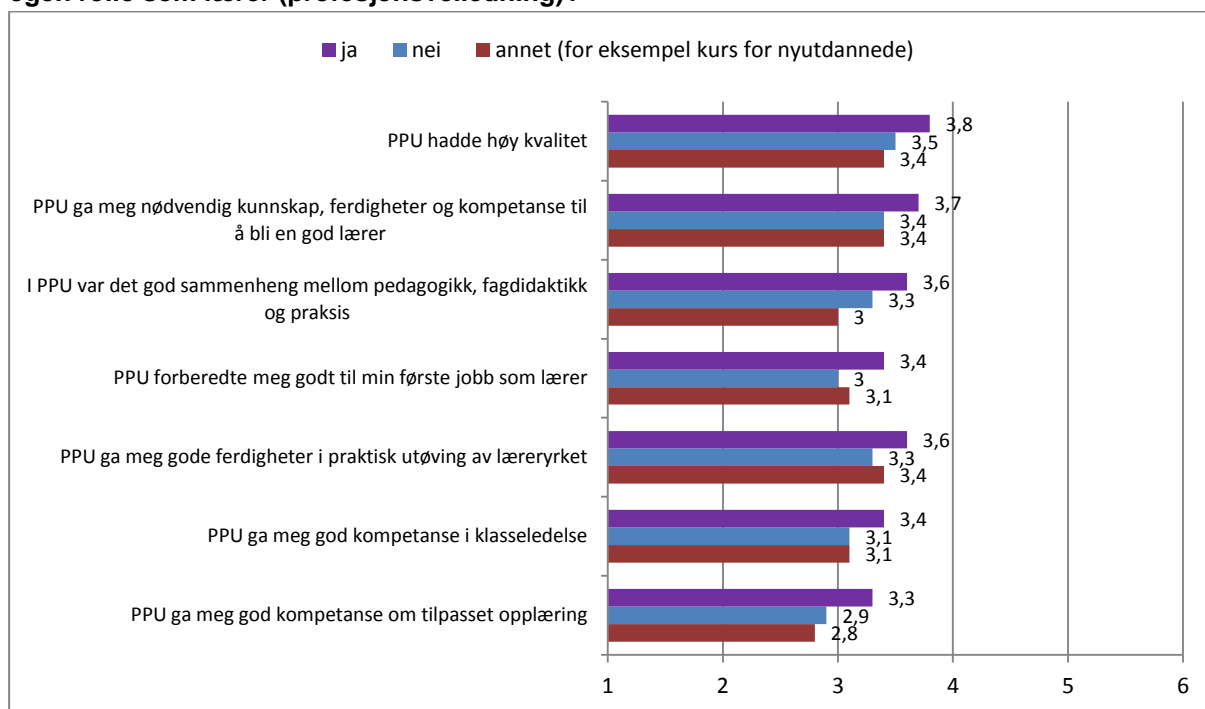

Figur 8.5. Sammenligning mellom de nyutdannede kandidatenes oppfatninger av utvalgte spørsmål om PPU's kvalitet og relevans og bakgrunnen for deres valg av lærested. Faglige årsaker omfatter: *lærestedets renommé var godt; jeg hadde inntrykk av at lærestedets praksisopplegg var godt; jeg hadde inntrykk av at lærestedets fagdidaktikk var knyttet til mine undervisningsfag.* Praktiske årsaker omfatter: *jeg ønsket å fortsette på PPU ved samme lærested som jeg tok mine fagstudier; lærestedet lå i nærheten av min arbeidsplass/bosted; lærestedet tilbød deltidsstudier; lærestedet tilbød desentraliserte studier.* Motivasjonen er definert ut fra om individene i snitt legger mest vekt på faglige eller praktiske årsaker. Samtlige forskjeller mellom de to gruppene er signifikante på 1%-nivå eller lavere.

8.4 Profesjonsveiledning

Undersøkelsen viser at de nyutdannede kandidatene som fikk profesjonsveiledning av erfarne lærere i sin første lærerjobb (se også tabell 3.14) er mer positive til samtlige av spørsmålene om PPU's kvalitet og relevans enn de som ikke fikk slik veiledning. Dette er vist i figur 8.6 for et utvalg av disse spørsmålene. Jevnt over ligger den gjennomsnittlige scoren 0,3-0,4 poeng høyere for de som har fått profesjonsveiledning enn de som ikke har fått det. De som har oppgitt «annet», for eksempel kurs for nyutdannede, ser ikke ut til å ha opplevd en tilsvarende positiv effekt som de som har mottatt profesjonsveiledning fra erfarne lærere.

Fikk du i din første jobb som lærer veiledning av erfarne lærere med hensyn til utvikling av din egen rolle som lærer (profesjonsveiledning)?

Figur 8.6. Sammenligning mellom de nyutdannedes oppfatninger av utvalgte spørsmål om PPUs kvalitet og relevans og hvorvidt de i sin første lærerjobb fikk profesjonsveiledning av erfarne lærere. 1- Helt uenig; 6- Helt enig. Samtlige forskjeller mellom de som svarte «ja» og «nei» er signifikante på 5%-nivå eller lavere. Forskjellene mellom de som svarte «ja» og «annet» er signifikante på 5%-nivå eller lavere for påstandene: *I PPU var det god sammenheng mellom pedagogikk, fagdidaktikk og praksis; PPU ga meg god kompetanse om tilpasset opplæring.*

9 Oppsummering og diskusjon

Resultatene fra undersøkelsen som er presentert i denne rapporten gir et oversiktsbilde av studenter og nyutdannedes oppfatninger av PPU relevans for undervisning i skolen. En generalisert oppsummering av hovedfunnene indikerer at:

- De er noe misfornøyd med PPU relevans for undervisning i skolen. Misnøyen dreier seg hovedsakelig om at de mener PPU ikke i stor nok grad forbereder dem på å takle praktiske utfordringer i skolehverdagen.
- Av utdanningens hovedelementer er de fornøyd med fagdidaktikkens relevans. Flertallet opplever at de har fått fagdidaktikk knyttet til sine undervisningsfag, og fagdidaktikken oppfattes som nyttig i undervisningssituasjoner. Minst fornøyd er de med pedagogikkens relevans. Den oppfattes som lite oppdatert i forhold til utfordringene de opplever i dagens skole.
- De opplever praksisopplæringen som viktig og relevant men savner sterkere koordinering mellom utdanningsinstitusjonene og praksisskolene og kvalitetssikring av praksisopplegget og praksislærerne.
- De er noe misfornøyd med sammenhengen mellom pedagogikk, fagdidaktikk og praksisopplæringen. De mener opplæringen i de ulike elementene foregår til dels separat, og at dette bidrar til svak helhet og sammenheng i utdanningen.
- Bakgrunn og motivasjon har til dels stor betydning for deres oppfatninger av utdanningens kvalitet og relevans. De som startet på PPU kort tid etter fagutdanningen og med begrenset lærererfaring er mest positive. Mest kritiske er gruppen bestående av erfarne lærere som startet på PPU for å få fast jobb som lærere.

9.1 Representativitet

Hvorvidt resultatene fra undersøkelsene er representative for studenter og nyutdannedes oppfatninger av PPU relevans er et viktig spørsmål. En særlig utfordring er at fordelingen av respondenter på de ulike institusjonene som tilbyr PPU er skjev, og at flere institusjoner er sterkt underrepresentert. Vi ser at synspunktene i stor grad varierer (spredning) mellom respondentene innenfor de samme spørsmålskategoriene. Undersøkelsen sier derfor ikke noe om de enkelte PPU-tilbudene i Norge. Det sentrale spørsmålet er om resultatene representerer oppfatningene til et tverrsnitt av PPU studenter og nyutdannede kandidater i et nasjonalt perspektiv.

Svarprosentene i denne undersøkelsen er 35 % for nyutdannede og 31,1 % for studenter. I forhold til metoden som er brukt for svarinnhenting er dette tilfredsstillende, men det er ikke tilstrekkelig til å konkludere om representativitet for den totale populasjonen av nyutdannede og studenter. Som diskutert og vist i kapittel 2 og 3 er andelen hel- og deltidsstudenter blant de nyutdannede som har besvart undersøkelsen tilnærmet lik den totale populasjonen som fullførte PPU i de aktuelle årene. Imidlertid har vi en overrepresentasjon av deltidsstudenter blant studentrespondentene. Det er en vanlig oppfatning at deltidsstudenter generelt er mer kritiske til PPU enn heltidsstudenter. I denne undersøkelsen er studentrespondentene gjennomgående noe mer kritiske enn de nyutdannede kandidatene. Imidlertid finner vi ikke vesentlige svarforskjeller mellom de som har tatt PPU på hel- eller deltid. Det ser derfor ikke ut til at dette bidrar til å forskyve resultatene i en bestemt retning. Derimot finner vi at faktorer som motivasjon og begrunnelser for valg av lærested har sammenheng deres oppfatning av PPU relevans. I tillegg indikerer intervjuene at respondenter med flere års erfaring som lærere er mer kritiske til at PPU gir dem praktiske ferdigheter til å løse utfordringer i

skolehverdagen enn respondenter uten tilsvarende erfaring. I hvilken grad respondentene i denne undersøkelsen er representative med tanke på disse faktorene er det ikke mulig å avgjøre fordi det ikke finnes relevante data på nasjonalt nivå som muliggjør sammenligning.

For å se nærmere på spørsmålet om representativitet er det naturlig å sammenligne resultatene med resultatene fra GNIST studiekvalitetsundersøkelse (Finne m.fl., 2011). GNIST undersøkelsen innhentet svar fra 1281 PPU studenter med en svarprosent på 46,7 %. Hovedforskjellene mellom disse to undersøkelsene er at NOKUTs undersøkelse har en større andel spørsmål knyttet til praksisrelevans, og svardata fra nyutdannede kandidater i tillegg til studenter. En sammenligning av resultatene viser samme svartendens på spørsmål om relevans. I begge undersøkelser har respondentene svart mer negativt på spørsmål knyttet til opplevelsen av relevans og konkrete praktiske ferdigheter enn på andre spørsmål om utdanningskvalitet. Et annet resultat fra GNIST undersøkelsen er at PPU studentene var noe mer kritiske til utdanningens relevans enn andre lærerstudenter. Når vi sammenligner svarene på de spørsmålene vi har gjenbrukt fra GNIST studiekvalitetsundersøkelse ser vi at tendensene er de samme og at de gjennomsnittlige scorene er svært like (det er brukt en 6-delt skala i begge undersøkelsene).

Som diskutert over er svarfordelingen i denne undersøkelsen ikke representativ for alle aspekter ved den totale fordelingen av studenter og nyutdannede som har tatt PPU i de aktuelle årene. Vi finner imidlertid ikke faktorer i materialet eller ved sammenligning med GNIST undersøkelsen som tyder på at den ujevne fordelingen har forskjøvet svarene på spørsmål om utdanningens relevans i noen bestemt retning. En rimelig konklusjon er derfor at det er grunn til å feste lit til respondentenes oppfatninger av PPU's relevans for undervisning i skolen slik de framkommer gjennom svarene de har gitt.

9.2 Forventninger til praksisrelevans

En gjennomgående og tydelig tendens i materialet er at jo mer spørsmålene nærmer seg det umiddelbart praksisrelevante - ferdigheter og verktøy for å løse utfordringer i skolehverdagen - jo mer kritiske er respondentene til at de blir godt forberedt gjennom utdanningen. Intervjuene bekrefter at dette oppleves som de viktigste manglene ved PPU. Respondentene er også svært opptatt av dette. Relevans forbindes først og fremst med opplevelsen av å kunne mestre de praktiske utfordringene de møter i skolehverdagen i et relativt kortsiktig perspektiv. Relevans forbindes i mindre grad med hvilke forutsetninger utdanningen har gitt dem for å utvikle seg som lærere og lærerprofesjonen i et lengre perspektiv. Respondentene i undersøkelsen er studenter og nyutdannede med inntil 2 års erfaring som lærere etter fullført PPU. Det er derfor ikke unaturlig at deres vurderinger av relevans er preget av hva de opplever som nyttig for å motvirke det såkalte praksisjokket.

At oppfatningen av hvorvidt PPU ga dem nødvendig kunnskap, ferdigheter og kompetanse til å bli en god lærer bare scorer midt på treet, viser at respondentene mener at PPU som lærerutdanning har potensial for forbedring. Mangel på relevans er en gjentagende kritikk av ulike profesjonsutdanninger. Dette til tross for at innholdet i profesjonsutdanninger først og fremst begrunnes i relevansen for yrkesutøvelsen (Smeby, 2008). Samtidig er det mye som tyder på at det eksisterer et gap mellom hva studentene forventer og det faktiske innholdet i utdanningen. Utdanningen skal i tillegg til å bidra til å lykkes som nyutdannede lærere også være FoU-basert og bidra til at de kan utvikle seg innenfor profesjonen gjennom et yrkesliv. Det er derfor viktig at utdanningen er balansert i forhold til å gi studentene forutsetninger for å lykkes som lærere både på kort og lang sikt, selv om dette kan oppfattes som motsetningsforhold hos studentene. Det må også gjøres tydelig for studentene hva PPU er, og hva de kan forvente å oppnå gjennom ett års studium.

9.3 Holdninger til teori og praksiserfaring

I undersøkelsen kommer det tydelig fram at oppfatningene av hva som er viktig for å skape gode lærere preges av ulike holdninger. Dette har stor betydning for oppfatningene av PPU's relevans. Mange av de som ble intervjuet ga uttrykk for en grunnleggende kritisk holdning til verdien av teori, særlig innenfor pedagogikkfaget. Dette var gjerne personer med omfattende erfaring som lærere før de tok utdanningen. Deres vurdering av utdanningens relevans tok i stor grad utgangspunkt i hvorvidt de følte de hadde lært noe som hjalp dem med å takle utfordringer de møter i skolehverdagen, som for eksempel tilrettelegging for tilpasset opplæring i en stor klasse med elever med mange ulike individuelle behov. Når innholdet i pedagogikkfaget ikke hjalp dem med å løse disse utfordringene, synes det som dette ble oppfattet som en bekreftelse på at deres egen praksiserfaring er viktigere enn den teorien de lærte i PPU. Disse holdningene har også sammenheng med motivasjon. De som har oppgitt at de tok PPU for å få fast jobb som lærer er gjennomgående mer kritiske enn andre. Gjennom intervjuene møtte vi også respondenter som hadde en annen holdning til verdien av teori. Dette var gjerne personer uten tilsvarende lærererfaring før de tok utdanningen. De var opptatt av at man måtte komme bort fra myten om at det å bli en god lærer bare avhenger av personlighet og praksiserfaring, og at teorigrunnet er sentralt for å kunne reflektere over egen undervisningspraksis og utvikle seg som lærere.

Dette griper direkte inn i en sentral problemstilling for alle profesjonsutdanninger, nemlig spenningen mellom forventninger til yrkesrelevans på den ene siden og akademisk innretning på den andre (Jensen m.fl., 2012). At disse ulike holdningene er en utfordring også i lærerutdanningen er godt kjent (Kvernbekk, 2001). Samtidig synes det som om de ulike holdningene som er skissert her ikke bare har betydning for ulike personers vurderinger, men at de også kan være en utfordring for kvaliteten i utdanningene. Under intervju kom det fram at ulike holdninger innen studentgrupper kunne føre til en forringing av det faglige nivået på utdanningen og et dårligere læringsmiljø. Hvordan slike utfordringer kan løses gir denne undersøkelsen ikke svar på, men resultatene kan tolkes som en støtte til det arbeidet som nå pågår gjennom forslaget til ny rammeplan for å styrke de faglige og profesjonsrettede sidene ved PPU.

9.4 Utdanningens faglige nivå

Flertallet av respondentene opplever det faglige nivået på PPU som middels. Om lag 30 % opplever det som høyt og om lag 15 % som lavt. Ut fra nasjonale og institusjonelle målsettinger om at PPU skal være en utdanning med høyt faglig nivå er dette resultatet neppe tilfredsstillende. Som beskrevet i kapittel 4.1.1. kom det fram at forholdet til bredde versus dybde oppfattes som en sentral problemstilling. Mange mener at utdanningen favner for bredt, at innholdet blir for overfladisk behandlet og at dette fjerner opplevelsen av at utdanningen holder et høyt faglig nivå.

Vi ser også at respondentenes oppfatninger av utdanningens faglige nivå har sammenheng med deres syn på andre sider av utdanningen. Jo høyere de oppfatter det faglige nivået, jo mer positiv holdning har de til utdanningens kvalitet og relevans. Til sammen tyder dette på at det er en relativt stor andel studenter som ikke opplever å få tilstrekkelig store faglige utfordringer i studiet. En rimelig antagelse kan være at nivået på deres fagutdanning har betydning for oppfatningene av PPU's faglige nivå. Vi fant imidlertid ingen korrelasjoner mellom disse faktorene i det kvantitative materialet fra spørreundersøkelsen. Det er likevel mye som tyder på at studentenes bakgrunn har betydning for oppfatningene av det faglige nivået, men at denne er sammensatt av ulike kombinasjoner av faktorer. Under intervjuene kom det fram at studenter med lærererfaring opplevde temaer om skolehverdagen

som for enkle, mens akademisk sterke studenter opplevde det samme innenfor teoriundervisningen. Det synes derfor som om den store variasjonen i kompetanse og erfaring mellom studentene, både akademisk og praksisrelatert, er en utfordring når det gjelder å heve utdanningens faglige nivå.

9.5 Helhet og sammenheng i utdanningen

Undersøkelsen viser at både nyutdannede og studenter som grupper er noe misfornøyd med hvordan utdanningens ulike elementer integreres. En årsak til dette synes å være at de opplever at undervisningen i pedagogikk og fagdidaktikk foregår separat og til dels løsrevet fra praksisopplæringen. De som ble intervjuet pekte på at opplegget i praksis avhenger for mye av tilfeldigheter som avgjør hvorvidt de får brukt kunnskapen fra pedagogikk og fagdidaktikk på en god måte. At det å skape helhet og sammenheng mellom elementene i lærerutdanningene er en utfordring er godt kjent. Hestbek (2010) peker på dette i sin rapport som diskuterer utfordringer og mulige tiltak for PPU. Her skisseres ulike måter å forstå dette på og ulike måter å organisere utdanningen på for å skape helhet og sammenheng. Ved NTNU har det blitt gjort forsøk med å integrere fagdidaktikk og pedagogikk i PPU. Ved Universitetet i Oslo prøves det nå ut en modell der alle de tre elementene integreres ved at undervisningen knyttes til temaer (PUPILS prosjektet). Resultatene fra denne undersøkelsen gir ikke grunnlag for å diskutere effektene av slike tiltak. Intervjuene bekreftet imidlertid at det vurderes som helt sentralt for PPU's relevans at pedagogikken, fagdidaktikken og praksisopplæringen ikke foregår som separate disipliner, men er lagt opp på en måte som gjør at disse elementene gjensidig bygger på og støtter opp om hverandre.

9.6 Pedagogikkfagets praksisrelevans

Av de tre elementene i utdanningen er det pedagogikkfaget som kommer dårligst ut i forhold til opplevd relevans. Dette har tydelig sammenheng med at forventningene til praksisrelevans for mange ikke har blitt oppfylt. Slik sett blir pedagogikkfaget for mange et element de skylder på for det de opplever som manglene trening og opplæring i å takle ulike praktisk-pedagogiske utfordringer i skolehverdagen. Det kan stilles spørsmål ved om pedagogikkfaget er rett adressat for disse frustrasjonene. Intervjuene og fritekstsvarene fra undersøkelsen viser likevel at følgende undring er vanlig: *hvis vi ikke skal lære dette i pedagogikkfaget, hvor skal vi lære det da?*

Flertallet av de som har blitt intervjuet er heller ikke er fornøyd med innholdet og pensum i pedagogikken. De mener at den pedagogikken som undervises er for ensidig fokusert rundt filosofisk pedagogikk og skolehistorie. Videre mener de at innholdet i pedagogikkfaget bør oppdateres for å i større grad berøre tema de oppfatter som reelle og relevante for dagens skole. De mener også at læringspsykologien i for stor grad er rettet mot barn og i for liten grad ungdom og unge voksne. Med forslaget til rammeplanutvalget om å innrette PPU mot undervisning på trinnene 8-13, kan dette være et viktig innspill.

Som all annen høyere utdanning skal PPU være FoU-basert og legge grunnlaget for studentenes utviklings- og endringskompetanse i et lengre perspektiv. Store deler av den grunnleggende kunnskapen som kan bidra til refleksjon og utvikling av egen undervisningspraksis over tid ligger i pedagogikkfaget. De synspunktene om pedagogikkfagets relevans som framkommer i denne undersøkelsen bør derfor sees i sammenheng med de overordnede målsettingene for utdanningen.

9.7 Fagdidaktikkens relevans

Undersøkelsens respondenter er gjennomgående positive til fagdidaktikkens relevans. Igjen har dette sammenheng med at opplevelsen av relevans i stor grad knyttes til hva som oppleves som nyttig i undervisningssituasjonen. Gjennom fagdidaktikken opplever mange at de tilegner seg verktøy de kan bruke for å løse konkrete utfordringer knyttet til undervisning i fagene.

Hestbek (2010) uttrykker bekymring for at for stor andel av fagdidaktikken i PPU er generell og usikkerhet til hvorvidt alle PPU-studentene faktisk får fagdidaktikk spesifikt knyttet til sine undervisningsfag. Her framgår det at dette antas å være en større utfordring ved høyskoler med små fagmiljø. Respondentene i denne undersøkelsen svarer i sum positivt på spørsmålet om de har fått fagdidaktikk knyttet til sine undervisningsfag. Det gjelder imidlertid ikke alle. Om lag 1/5 av respondentene har angitt negative svaralternativer på dette spørsmålet. Denne andelen er også noe høyere blant de som har PPU fra høyskoler enn fra universiteter. Resultatet bekrefter derfor bekymringen om at ikke alle får fagdidaktikk som i tilstrekkelig grad er knyttet til deres undervisningsfag, og at utfordringen er større ved høyskolene enn universitetene som er representert i denne undersøkelsen.

9.8 Praksisopplæringen

Oppfatningene av praksis varierer. Respondentene synes å være positive til at de får brukt kunnskapen fra fagdidaktikken i praksisopplæringen. De er mer kritiske til at de har hatt bruk for de har lært i pedagogikken. De er også noe misfornøyd med kunnskapen de har fått om skolen som arbeidsplass. De er fornøyd med oppfølgingen og veiledningen fra praksislærerne ved praksisskolene, men noe misfornøyd med i hvilken grad deres praksiserfaringer har vært gjenstand for refleksjon sammen med lærere ved høyskolen/universitetet.

Resultatene tyder på at kvalitetssikring av ulike sider ved praksisopplæringen er en hovedutfordring. Kvaliteten oppfattes av respondentene som svært varierende og avhengig av tiden, engasjementet og kompetansen til praksislærerne. Disse resultatene bekrefter i stor grad erfaringene fra NRLU (Hestbek, 2010). De gir også uttrykk for at undervisningen ved høyskolen/universitetet bør inneholde mer forberedelser til praksis som gjør at de får anvendt relevant teoristoff i planleggingen. I sum støtter disse oppfatningene rammeplanutvalgets forslag om å styrke samarbeidet mellom alle aktører som er involvert i praksisopplæringen, å skjerpe kompetansekravene til praksislærerne og at praksis skal skje på sertifiserte praksisskoler.

9.9 Oppfølging av nyutdannede lærere

Resultatene fra denne kartleggingen viser at nyutdannede som har fått profesjonsveiledning av erfarne lærere, jevnt over har en mer positiv oppfatning av utdanningens relevans enn de som ikke har fått dette. Det tyder på at slik veiledning bidrar til at kandidatene i større grad klarer å omsette den kunnskapen de har tilegnet seg gjennom utdanningen til ferdigheter og profesjonell kompetanse som oppleves relevant for læreryrket. En undersøkelse fra Senter for profesjonsstudier (SPS) indikerer at det nyutdannede profesjonsutøvere lærer den første perioden i yrkeslivet spiller en større rolle enn utdanningen for hvordan de opplever å mestre yrket (Smeby og Mausethagen, 2011). Yrkeslivet har derfor en viktig rolle i profesjonsopplæringen utover å tilby praksis som en del av den formelle utdanningen.

Fra og med høsten 2010 skal alle nyutdannede lærere ha et tilbud om oppfølging i begynnelsen av yrkeslivet². Dette er nedfelt i den såkalte Pedagogavtalen mellom Kunnskapsdepartementet og KS. Gjennomføringen skjer i kommunal eller fylkeskommunal regi. Ordningen har kommet i stand på bakgrunn av en forståelse av at utdanningen ikke fullt ut kan forberede lærerstudentene på den hverdagen som venter dem i skolen.

Blant de nyutdannede kandidatene som har besvart vår undersøkelse har 40 % oppgitt at de i sin første lærerjobb fikk oppfølging i form av veiledning eller kurs. Ordningen som Pedagogavtalen legger opp til er ikke obligatorisk. Sett i lys av at mange ikke opplever at PPU har gitt dem god nok kunnskap om skolen som arbeidsplass eller har forberedt dem tilstrekkelig til å takle utfordringer i skolehverdagen, er det noe overraskende at ikke flere har benyttet seg av slike tilbud.

Undersøkelsen indikerer at veiledning av erfarne lærere i utviklingen av egen rolle som lærer har hatt en mer positiv effekt enn deltagelse på kurs for nyutdannede. Dette kan være et nyttig innspill til arbeidet med å videreutvikle ordninger for oppfølging av nyutdannede lærere.

² Om veiledning for nyutdannede lærere, se <http://www.nyutdannede.no/>

10 Referanser

- Finne H., Jensberg H., Aaslid B.E., Haugsbakken H., Mathiesen I.H. og Mordal S. (2011). Oppfatninger av studiekvalitet i lærerutdanningen blant studenter, lærerutdannere, øvingslærere og rektorer (GNIST studiekvalitetsundersøkelse). SINTEF rapportnr. A18011.
- Hestbek T.A. (2010). Kvalitet i PPU. utfordringer og mulige tiltak. PLU/NTNU.
- Jensen K., Lahn C.L., Nerland M. (eds). Professional learning in the knowledge society. Sense publishers, 2012.
- Kvernbekk T. (red) (2001): *Erfaring, praksis og teori. I: Pedagogikk og lærerprofesjonalitet*. Oslo: Gyldendal Akademisk Forlag.
- NOKUT (2006). Evaluering av allmennlærerutdanningen i Norge i 2006. *Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen*.
- NRLU (2008). Rapport fra nasjonalt råd for lærerutdanning – Studietilbud i praktisk pedagogisk utdanning.
- Rammeplanutvalget for integrert lektorutdanning, adjunktutdanning og PPU (2012). Forslag til rammeplaner og nasjonale retningslinjer.
- Smeby J.-C. (2008): Profesjon og utdanning, i Molander, A. og Terum, L.I. (red), *Profesjonsstudier*, Oslo: Universitetsforlaget.
- Smeby J.-C. og Mausestaden S. (2011): Kvalifisering til «velferdsstatens yrker». I *Utdanning 2011- Veien til arbeidslivet*. SSB: Statistiske Analyser 124.
- Utdannings- og forskningsdepartementet (2003). Rammeplan for Praktisk-pedagogisk utdanning.